

UNVERZA V NOVI GORICI
FAKULTETA ZA HUMANISTIKO

FURLANSKA IDENTITETA

DIPLOMSKO DELO

Vlasta Križman

Mentorja: doc. dr. Danila Zuljan Kumar in doc. dr. Jure Gombač

Nova Gorica, 2013

ZAHVALA

Zahvaljujem se dr. Giorgu Cadoriniju za posredovanje imen večine informatorjev, ki so sodelovali pri mojih intervjujih. S tem je omogočil, da je lahko nastal raziskovalni del diplomske naloge. Prav tako sem hvaležna doc. dr. Danili Zuljan Kumar, ki je skrbno in pozorno spremljala nastajanje diplomskega dela ter obenem poskrbela še za jezikovno ustreznost. Jezikovnih zagat je bilo še toliko več, ker je bila skoraj vsa literatura in vse pridobljene informacije, ki sem jih uporabila v diplomski nalogi, v italijanščini in sem jih morala najprej prevesti v slovenski jezik. Za sodelovanje pri nastajanju naloge se zahvaljujem vsem mojim informatorjem, za izčrpno pomoč sem še posebej hvaležna Anni Madriz, Marcu Stolfu, Carliju Puppju in Williamu Cisilinu.

NASLOV

Furlanska identiteta

IZVLEČEK

V svojem diplomskem delu se posvečam vprašanju o furlanski identiteti. Teoretični del naloge razloži teorijo identitete, etnične identitete in furlanske etnične identitete ter prikaže razvoj in oblikovanje furlanske identitete in furlanskega jezika kot enega njenih najpomembnejših nosilcev. Empirični del naloge pa prikazuje furlansko identiteto v današnjem času, tako kot jo vidijo in razumejo ljudje iz furlanskega javnega življenja.

KLJUČNE BESEDE

Identiteta, etnična identiteta, furlanska identiteta, italijanska identiteta, furlanska kultura, italijanska kultura, furlanski jezik, italijanski jezik, etnična zavest, globalizacija, evropska integracija, gospodarska kriza, emigracija, imigracija

TITLE

Friulian identity

ABSTRACT

In my diploma thesis I am focusing on issues on Friulian identity. The theoretical part explains the theory of identity, ethnic identity and Friulian ethnic identity and presents the formation and development of Friulan identity and Friulian language, which is one of the most important vehicles of Friulian identity. The empirical part of the thesis explores the current state of Friulian identity, as it is seen and understood through the eyes of people from Friulian public life.

KEY WORDS

Identity, ethnic identity, Friulian identity, Italian identity, Friulian culture, Italian culture, Friulian language, Italian language, ethnic consciousness, globalization, European integration, economic crisis, emigration, immigration

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	1
2 METODOLOGIJA DELA IN RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	3
2.1 METODOLOGIJA DELA	3
2.1.1 Teoretični del	3
2.1.2 Empirični del	3
2.2 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	4
2.3 NABOR INFORMATORJEV	4
3 TEORETSKI DEL	6
3.1 TEORIJA IDENTITETE, ETNIČNE IDENTITETE IN FURLANSKE IDENTITETE	6
3.1.1 Identiteta	6
3.1.2 Etnična identiteta	7
3.1.3 Furlanska identiteta ter odnos med furlansko in italijansko identiteto	7
3.2 ZGODOVINA FURLANSKEGA PROSTORA	10
3.3 EKONOMSKA SLIKA FURLANIJE V ZADNJIH 200 LETIH	
3.4 RAZVOJ FURLANSKEGA JEZIKA	23
3.5 RAZVOJ FURLANSKIH KULTURNIH IN ETNIČNO NACIONALNIH GIBANJ TER INSTITUCIJ	26
3.6 FURLANSKI JEZIK DANES	31
4 VPRAŠALNIK ZA INFORMATORJE IN ANALIZA ODGOVOROV	39
4.1 VPRAŠALNIK	39
4.2 ANALIZA ODGOVOROV S POMOČJO RAZISKOVALNIH VPRAŠANJ	39
5. ZAKLJUČEK	48
6. LITERATURA	52
7. PRILOGA	55

1 UVOD

Temo furlanska identiteta sem izbrala zato, ker sem želela izvedeti čim več o Furlanih. O njih sem vedela zelo malo, čeprav gre za naše najbližje sosede, s katerimi smo si nekoč delili skupno zgodovino. Od vselej me je pritegnila tudi furlanščina, ki sem jo zaznavala kot samostojen jezik, in ne narečje italijanščine. To me je napeljevalo k razmišljanju, da imajo Furlani svojo zgodovino in svojo identiteto, ki je drugačna od italijanske. To temo sem izbrala tudi zato, ker živimo v času zavedanja, kako pomembno je ohranjanje manjšinskih identitet, saj predstavljajo bogastvo naše skupne kulturne dediščine. Zato jih velja spoznavati in obravnavati. Ne nazadnje so me k raziskavi pritegnila predavanja dr. Giorgia Cadorinija pri predmetu Furlanski jezik, literatura in kultura, ki se je izvajal na Fakulteti za humanistiko Univerze v Novi Gorici v študijskem letu 2009/2010. V okviru predmeta sem se udeležila ekskurzije v Videm, v okviru katere smo obiskali Radiu Onde Furlane¹, kjer sem prišla v stik z novinarjem Carlujem Puppom. Del ekskurzije je bil namenjen obisku furlanske knjižnice v Tavagnaccu, ki nam jo je predstavil Donato Toffoli. V januarju leta 2012 sem se zaradi diplomske teme v Vidmu sestala z dr. Giorgiom Cadorinijem, ki me je seznanil z Marcom Stolfom, sodelavcem Univerze v Vidmu. Ker sem želela nekoliko bolj spoznati furlanski jezik, sem se januarja leta 2012 udeležila tečaja furlanskega jezika na Furlanskem filološkem društvu² v Gorici. Tečaj je vodila Anna Madriz, dolgoletna docentka furlanskega jezika. Vse omenjene osebe so kasneje postale moji informatorji. Anna Madriz je za sodelovanje pridobila še Williama Cisilina, predsednika ARLeF-a (Regionalne agencije za furlanski jezik)³ v Vidmu. Kontakte z ostalimi informatorji, ki so sodelovali pri nastajanju naloge (predstavila jih bom v nadaljevanju), je omogočil dr. Cadorini.

Delo je razdeljeno na sedem poglavij. Uvodnemu delu sledi predstavitev metodologije dela in treh raziskovalnih vprašanj, ki mi bodo v pomoč pri izpeljavi osrednjega cilja naloge, predstavitev, kaj se dogaja s furlansko identiteto danes. Na vprašanja bom poskušala odgovoriti s pomočjo informacij, ki sem jih pridobila od informatorjev. V ta namen sem pripravila širši in za vse informatorje enak vprašalnik. Njihove odgovore

---

¹ Več o Radiu Onde Furlane pod poglavju Furlanščina v medijih.

² Več o Furlanskem filološkem društvu pod poglavjem Razvoj furlanskih kulturnih in etničnih gibanj in institucij.

³ Več o agenciji ARLeF pod poglavjem Furlanski jezik danes.

bom analizirala, pri analizi se bom opirala na tri raziskovalna vprašanja. Ker pa so se mi v procesu nastajanja naloge porajala še druga vprašanja, sem z nekaterimi informatorji opravila tudi intervju s ciljanimi vprašanji. Nekatere odgovore pa sem od informatorjev pridobila po elektronski pošti.

Precejšen del naloge je namenjen teoretskemu delu, v katerem se posvečam definiciji identitete, etnične identitete in furlanske identitete, odnosu med furlansko in italijansko identiteto, zgodovini furlanskega prostora, razvoju furlanskega jezika, razvoju furlanskih kulturnih in etničnih gibanj in inštitucij, sedanjemu stanju furlanskega jezika ter zakonodaji o zaščiti furlanske jezikovne manjšine.

2 METODOLOGIJA DELA IN RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

2.1 METODOLOGIJA DELA

Nalogo sestavljata teoretični in empirični del.

2.1.1 Teoretični del

V teoretičnem delu bom najprej razložila, kaj pomenijo pojmi identiteta, etnična identiteta in furlanska etnična identiteta. Prikazala bom tudi odnos med furlansko in italijansko identiteto.

Da bi lahko razložila, kaj je ključno za furlansko identiteto in kako se je ta razvijala, bom v nadaljevanju teoretičnega dela naloge predstavila širše zgodovinsko ozadje. Najprej bom predstavila zgodovino Furlanov od časa, ki ga zajema zgodovinopisje, do današnjega dne. Sledila bo ekonomska slika Furlanije v zadnjih dvesto letih. Zatem bom predstavila furlanski jezik kot enega od ključnih nosilcev furlanske identitete. Predstavila bom, kako se je jezik razvijal in afirmiral v zgodovini, zatem še današnje stanje jezika v zasebnem in javnem življenju, njegovo prisotnost v medijih in zakonsko zaščito furlanske jezikovne manjšine. Za razvoj furlanske identitete imajo pomembno vlogo furlanska kulturna in etnična gibanja, zato bom eno poglavje teoretičnega dela naloge namenila njihovi podrobnejši predstavitvi.

2.1.2 Empirični del

Cilj tega dela naloge je zbrati čim več informacij o sedanjem stanju furlanske identitete, še posebej furlanščine, kot njenega pomembnega nosilca in sredstva integracije. Informacije sem od informatorjev pridobila na več načinov:

- vsem informatorjem sem zastavila enak vprašalnik z vrsto različnih vprašanj, ki zadevajo furlansko identiteto v današnjem času (vprašalnik bom predstavila v nadaljevanju). Odgovore na vprašalnik bom podrobneje analizirala v poglavju Analiza odgovorov.
- z nekaterimi od informatorjev sem opravila še intervju z dodatnimi ciljnimi vprašanji.

- na vprašanja, ki so se mi še nadalje porajala ob pisanju diplomskega dela, so mi informatorji odgovarjali po elektronski pošti.

Podatke sem zbirala od junija leta 2012 do februarja leta 2013.

2. 2 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

- **Kaj se dogaja s furlansko identiteto znotraj italijanske države?**
- **Kakšno je stanje furlanskega jezika in kakšno vlogo ima za furlansko identiteto danes?**
- **Kakšen vpliv imajo sodobni fenomeni (evropska integracija, globalizacija, imigracije) na furlansko identiteto?**

2. 3 NABOR INFORMATORJEV

Moji informatorji so bili Furlani, ki so opravljali ali pa opravljajo različne funkcije v furlanskem javnem življenju. To so:

- Adrian Cescje/Adriano Ceschia (profesor na liceju, v preteklosti predsednik stranke Moviment Friûl, pisec)
- Anna Madriz (dolgoletna docentka za furlanski jezik in furlansko kulturo na Furlanskem filološkem društvu v Gorici, soavtorca učbenika *Scrivere in friulano*)
- Carli Pup/Carlo Puppo (novinar na Radio Onde Furlane, pisec)
- Donato Toful/Donato Toffoli (knjižničar, pisec)
- Ferruccio Tassin (srednješolski profesor, pisec)
- Marc Stolf/Marco Stolfo (sodelavec univerze v Vidmu, od leta 2004 do leta 2009 direktor Službe za jezikovne in kulturne identitete ter za deželne rojake v tujini Avtonomne dežele Furlanije – Julijske Krajine, pisec)
- Rem Brunet/Remo Brunetti (?)
- Silvana dai Fachini Sclâfs/Silvana Schiavi Fachin (univerzitetna profesorica, bivša poslanka)

- William Cisilino (predsednik agencije ARLeF)

Kot sem že omenila, so nekateri od sodelujočih, glede na njihovo poznavanje tematike in glede na pripravljenost za večje sodelovanje, odgovarjali še na dodatna vprašanja, ki so se mi porajala ob pisanju naloge (Cisilino, Stolfo, Puppo, Madriz). Nekateri od informatorjev so z menoj sodelovali prav do zaključka pisanja (Puppo, Stolfo ter Schiavi Fachin, ki mi je pred kratkim posredovala dva svoja eseja).

3 TEORETSKI DEL

3.1 TEORIJA IDENTITETE, ETNIČNE IDENTITETE IN FURLANSKE IDENTITETE

3.1.1 Identiteta

Identiteta je pojem, ki označuje dojetje posameznika kot individualnega bitja glede na odnos do drugega/drugih. Označuje posameznikovo dojetje sebe kot ločenega, individualnega bitja. Identiteta je občutek jaza oziroma individualnosti, pri čemer sebe opredeljujemo v odnosu do drugega/drugih.⁴ Identiteta je tudi način, kako bolj ali manj zavedno sebe umeščamo v naš socialni svet.⁵ Huntington identiteto definira kot »produkt samozavedanja, da imam jaz ali da imamo mi lastnosti, ki nas razlikujejo od tebe ali od vas«.⁶

Tako posamezniki kot skupine smo nosilci raznovrstnih identitet. Pomembnost določene identitete se skozi čas in okoliščine spreminja. Identitete so večinoma konstrukti (razen nekaterih, npr. spolne, družinske in rodovne), saj smo, kar mislimo, da smo, in kar želimo biti. Benedict Anderson opisuje narode kot »namišljene skupnosti«. Vsak posameznik pripada več skupinam in zato več identitetam. Identitete, ki si jih izbira, so si lahko med seboj komplementarne ali pa tudi nasprotujoče. Izbira identitete je sicer odvisna od posameznika, vendar je obenem posledica interakcij z drugimi.⁷

Raznovrstne identitete, katerim pripadamo, deli Huntington na:

- opisno (spol, družina, rod)
- kulturno (plemenska, verska, jezikovna, narodna, civilizacijska)
- politična (ideologija, stranka, frakcija, gibanje)
- ekonomsko (poklic, delovna skupina, delovno področje)
- socialno (prijatelji, društva, interesne skupine)⁸

Pomembnost ene glede na drugo v določenem času je odvisna od socialnega konteksta.⁹ Identiteta je posledica zapletenih in kompleksnih socialnih procesov in je obenem

---

⁴ Samuel P. Huntington, *Who are we*, The free press, Simon & Schuster UK Ltd, 2004, str. 21–22.

⁵ P. W. Preston, *Political/Cultural Identity, Citizens and Nations in a Global Era*, SAGE Publications Ltd, 1997, str. 4.

⁶ Samuel P. Huntington, *Who are we*, str. 21.

⁷ *Ibid*, str. 23–24.

⁸ *Ibid*, str. 27.

bogato prizorišče pomenov. Skozi čas in spreminjanje družbenih razmer se identiteta prilagaja in spreminja.¹⁰

3. 1. 2 Etnična identiteta

Definicija po Južničju opredeljuje etnično identiteto kot »skupinsko istovetnost različnih kultur oziroma družb. Ljudem se pripisuje skupna identifikacija, ki pomeni skupinski vidik posameznikove identitete. Etnična identiteta je povezana vsaj s štirimi kontinuitetami: bivalno ali teritorialno, biološko oz. genetično (resničen ali izmišljen skupen izvor), jezikovno in politično-ekonomsko (politična organiziranost v sklenjenem gospodarskem območju). Ni nujno, da se pri vseh etničnih skupinah pojavljajo vse navedene kontinuitete. Etnične identitete se človek zave predvsem v okoliščinah, ko je prizadeta kolektivna pripadnost (mednacionalni spori, vojne in itd¹¹). Sodobne opredelitve etnične identitete poudarjajo njeno odvisnosti od širših družbenih in političnih razmer«. ¹² Po tej definiciji bi Furlane lahko označili kot etnijo, čeprav so mešanica različnih ljudstev, ki so tam pustila svoje genetske odtise. Da pa se določena skupnost definira kot etnija, mora obstajati poleg objektivnih dejavnikov še določena zavest, kredo. Etnija se torej definira kot taka, kadar obstaja zavest, da ta etnija obstaja. Ta zavest pa se skozi čas spreminja, ima svojo zgodovino. Odvisna je od politične in ekonomske situacije, družbenih in kulturnih razmer in še od drugih dejavnikov, ki vplivajo na oblikovanje zavesti o pripadnosti neki etnični skupini.¹³ Južnič pravi, da so etnije potencialni narodi, narodi pa potencialne nacije. Narod se od etnije loči predvsem po tem, da sta v njem bolj prisotna politična in ideološka dimenzija. Proces se lahko nadaljuje v težnjo po lastni državi, s čimer se dokonča preoblikovanje od etnije, prek naroda do nacije.¹⁴

3. 1. 3 Furlanska identiteta ter odnos med furlansko in italijansko identiteto

---

⁹ Ibid, str. 22.

¹⁰ P. W. Preston, *Political/Cultural Identity*, str. 4–5.

¹¹ Pri Furlanih potres leta 1976.

¹² Wikipedija, S, Južnič, *Identiteta*, 1993, maj 2012.

¹³ P. Roseano, *Identità friulana. Così è e così l'hanno prodotta i miti, i parroci, le élite locali* (v nadaljevanju *IF*) Gorizia, ISIG, 1997, str. 9.

¹⁴ Južnič, S. Južnič, *Identiteta*, Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, Knjižna zbirka Teorija in praksa, 1993, str. 278.

Kot piše Neva Makuc, opredeljujejo furlansko identiteto skupna zgodovina, furlanski jezik, geografski prostor, skupna kultura, običaji, vera, simboli. Gre torej za vrsto objektivnih in subjektivnih dejavnikov, ki so skozi čas oblikovali furlansko zavest. Furlane kot prebivalce dežele lahko označimo kot rezultat mešanja raznih ljudstev in jezikovnih skupin, ki so jih povezali različni dejavniki – politični, teritorialni, kulturni, gospodarski, verski in še drugi, vezani zlasti na obdobje kneževine oglejskih patriarhov. Ime Furlani so pisci rabili že za prebivalstvo langobardske forojulske vojvodine. Čeprav se na furlanskem območju govorijo kar štirje jeziki: furlanski, italijanski, slovenski in nemški, je prav furlanski jezik zelo pomemben vidik furlanske identitete. V 19. stol. je veljalo, da je jezik eden najpomembnejših kriterijev etničnosti. Danes velja spoznanje, da je treba med seboj razlikovati jezikovne in etnične skupnosti.¹⁵

Kam lahko torej uvrstimo Furlane? Marco Stolfo pravi, da je »definicija odvisna od zornega kota gledanja. Lahko jih definiramo kot etnijo, ali še boljše etnično skupnost ali narod«. So etnična, jezikovna in narodna manjšinska skupnost. Italijanska ustava jih definira kot jezikovno manjšino, mnogo virov jih označuje kot etnično ali jezikovno-etnično skupnost. Glede na konvencijo, ki jo je izdal Svet Evrope, pa so narodna manjšina. Lahko se torej rabijo vsi termini. Vedeti pa moramo, da sta etničnost in identiteta dinamični dimenziji, nista nekaj stalnega in dokončnega.¹⁶

Dejstvo, da furlanska identiteta sobiva skupaj z italijansko identiteto znotraj italijanske države, poraja vprašanje, v kakšnem odnosu sta si obe identiteti. Vprašanje ponuja spekter odgovorov, po mnenju Stolfe zaradi naslednjih razlogov:

- a) ker je identiteta subjektivni dejavnik (to pomeni, da jo vsaka oseba doživlja, živi in definira na svoj način);
- b) ker je identiteta dinamičen in pluralen oz. večznačen pojav;
- c) ker se v okviru nacionalne države nacionalna identiteta gradi in promovira kot edina in absolutna, ostale dimenzije identitete pa ji sledijo (takšen primer je koncept Furlanije kot Male domovine – *Picole patrie* znotraj države Italije), ali pa so negirane

---

¹⁵ N. Makuc, *Historiografija in mentaliteta v novoveški Furlaniji in Goriški*, ZRC, ZRC SAZU, Zbirka Thesaurus Memoriae, 2011, str. 130–132, str. 136.

¹⁶ Marco Stolfo je politolog z doktoratom na temo zgodovina federalizma in evropskega združenja; je sodelavec Univerze v Vidmu; v letih 2004–2009 je bil direktor Službe za jezikovne in kulturne identitete ter za deželne rojake v tujini Avtonomne dežele Furlanije – Julijske Krajine; je pisec knjige *Occitania, Friuli, Europa. La mia lingua suona il rock* in avtor različnih monografij in člankov, prevedenih več jezikov, tudi v slovenščino; razlago o odnosu med furlansko in italijansko identiteto je podal po elektronski pošti, dne 7. 12. 2012.

ali izločene. K temu dodajmo še dejstvo, da imata obe identiteti, furlanska in italijanska, več dimenzij:

- kulturno-jezikovno (lasten jezik, kultura, zgodovina, tradicije);
- teritorialno (pripadnost teritoriju, na katerem živi večetnična, večkulturna in večjezična skupnost);
- politično-administrativno (pripadanje Avtonomni deželi Furlaniji – Julijski krajini, oziroma pripadanje Italiji).

Zavedanje o pluralnosti vseh teh dimenzij in stopnja pripadnosti pa se med posamezniki razlikuje.

Iz vsega tega sledi, da obstajajo različni pogledi na razmerje med italijansko in furlansko identiteto:

- a) Furlanska identiteta je ločena od italijanske
- b) Furlanska identiteta ni ločena od italijanske
- c) Furlanska identiteta je »nekaj drugega«, vendar znotraj italijanske identitete in kot del italijanske identitete
- d) Furlanska identiteta se loči od italijanske identitete, kot taka je bila vključena v italijansko, furlanska specifika pa se razume kot »nekaj drugega«, afirmacija »drugega« pa pomeni grožnjo za italijansko identiteto.

Iz tega sledi:

- da se imajo nekateri za Furlane in ne Italijane, ali pa obratno – za Italijane in ne Furlane (različne in nezdružljive identitete oziroma »ali ali« identiteta)
- nekateri se imajo za Furlane in obenem Italijane, npr. furlanska narodnost in italijansko državljanstvo (različne dimenzije identitet, kjer med njimi ni hierarhičnega odnosa oziroma »in in« identiteta)
- nekateri se imajo za Furlane, torej za Italijane (gre za hierarhičen odnos različnih dimenzij identitet, kjer je furlanska specifika razumljena kot del italijanske identitete in le kot taka sprejeta in kompatibilna z italijansko identiteto).¹⁷

---

¹⁷ Razlago je podal Marco Stolfo po elektronski pošti, dne 10. januarja 2013.

3. 2 ZGODOVINA FURLANSKEGA PROSTORA

Zemljevid 1: Stara ljudstva (III-II stol. pred Kr.)

Pred zasedbo Rimljanov so na ozemlju današnje Furlanije živela keltska ljudstva. V 2. stol. pred Kr. je bilo ozemlje priključeno Rimskemu imperiju. V tem času je bil ustanovljen Oglej kot pomembna točka trgovanja in vojskovanja. V prvih stoletjih po Kr. je bil Oglej pomembno trgovsko središče, kulturno odprto proti vzhodu. V začetku 4. stol. je bilo mesto že pomembno krščansko središče. V pozni antiki je bila oglejska cerkev že zelo prestižna.

Zemljevid 2: Ozemlje današnje Furlanije je bilo pod Rimskim imperijem del X. province Venetia et Histria

Zemljevid 3: Meje misijskega območja Ogleja, V.—VI. stol.

začelo označevati tudi celotno območje tega vojvodstva. V tem času je oglejski škof dobil naslov patriarha. Tako sta nastala dva patriarhata, oglejski, ki je bil pod langobardskim pokroviteljstvom, ter tisti iz Gradeža, ki se je raztezal po obalnem pasu severnega Jadrana, bil pa je pod bizantinskim pokroviteljstvom.

Politično in vojaško je ozemlje postalo nemočno z vpadi Hunov, ki so v 5. stol. uničili Oglej, ter Gotov in Ostrogotov. Prihod Langobardov leta 568 in njihova vladavina, ki je trajala do leta 776, sta bila za to območje zelo pomembna. Ime Furlanija izvira prav iz teh časov zgodnjega srednjega veka, ko je bil Forum Iulii (današnje mesto Čedad)

prestolnica langobardskega vojvodstva. Z istim imenom se je

Zemljevid 4: Langobardi in Bizantinci na Apeninskem polotoku, VI.—VIII. stol. (Langobardsko vojvodstvo je obarvano temno zeleno)

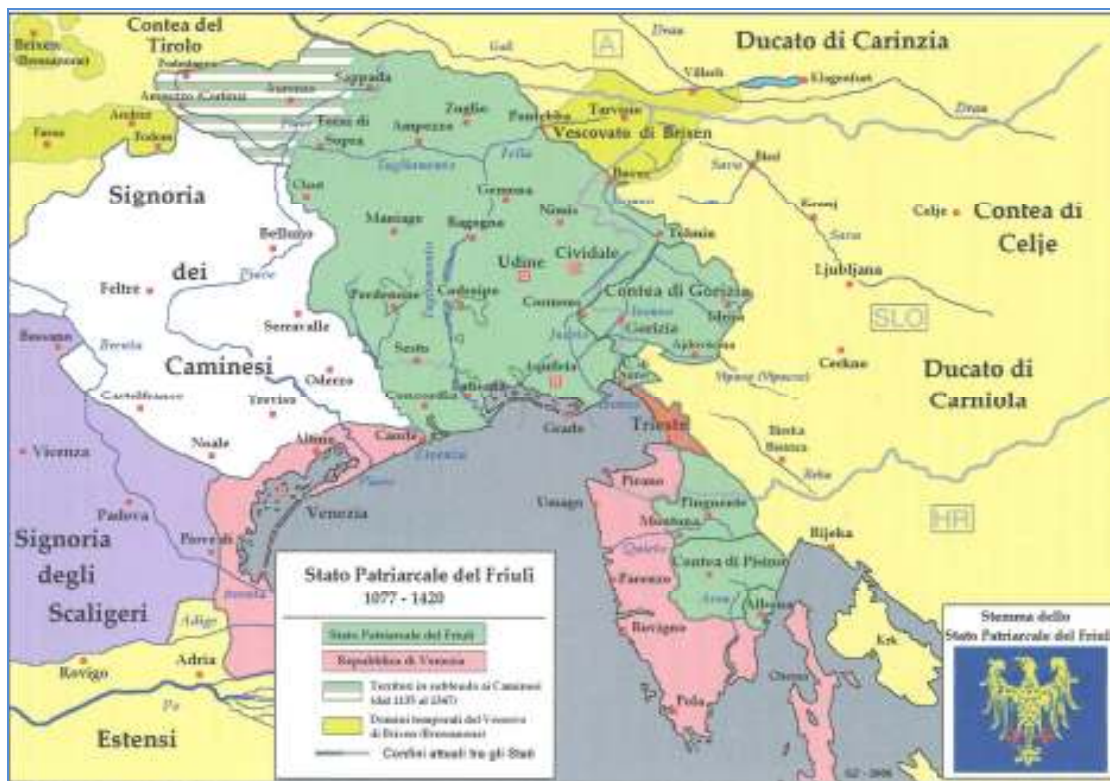
salzburškim misijonskim območjem, ki je potekala po reki Dravi. Druga pomembna osebnost iz tega obdobja je langobardski pisec in zgodovinar Pavel Diakon, ki je doživel frankovsko osvojitve langobardskega kraljestva. Deloval je najprej na dvoru langobardskih kraljev, kasneje pa na dvoru Karla Velikega. Poleg še drugih pomembnih zgodovinskih del je napisal *Zgodovino Langobardov*.

Furlanska nižina je bila še posebno prizadeta zaradi pustošenja Ogrov v 10. stol. Takrat je bilo uničenih tudi ogromno pomembnih dokumentov. V tem času je začela rasti moč Benetk. V 10. stol. (obdobje Otonske vladavine) je bila Furlanija del marke Verona in Oglej.

Oglejski patriarhi so imeli pomembno vlogo pri ponovnem poseljevanju in obnovi tega območja pretežno s slovanskim prebivalstvom. Njihova moč je ob cesarski podpori rasla. Pomembna za nastanek furlanske kneževine je bila dodelitev furlanske grofije s strani Henrika IV. oglejskemu patriarhu Sieghardu leta 1077.¹⁸ To je bil temelj oglejske patriarhalne države, ki je imela celo svoj parlament. Ta ni bil sestavljen le iz predstavnikov plemstva, ampak tudi iz predstavnikov mest (Videm, Čedad, Gemona). Odnos med patriarhatom in njegovimi vazali je bil fevdalni. Goriški grofi, ki so bili advokati oglejskega patriarhata, so bili istočasno imperialni vazali. Sedež Patriarhata je bil do leta 1238 Čedad, potem so ga preselili v Videm. Parlament se je sestajal na videmskem gradu (zadnjič se je sestel leta 1805, kasneje ga je ukinil Napoleon

¹⁸ N. Makuc, *Historiografija in mentaliteta v novoveški Furlaniji in Goriški*, ZRC, ZRC SAZU, Zbirka Thesaurus Memoriae, str. 8–18; IF, str. 114; R. Michieli – G. Zelco (cur.), *Venezia Giulia, La regione inventata*, Udine, KappaVu, 2008, str. 120.

Bonaparte). Poimenovanje Patria del Friül je vezano na obdobje posvetne oblasti oglejskih patriarhov in za območja, ki so spadala v okvir oglejske kneževine. Ta se je postopno širila in zajela območje od reke Livenze na zahodu in Alp na severu do Posočja in zgornje Vipavske doline na vzhodu in vse do obmorskega pasa pod beneško oblastjo na jugu.

Zemljevid 5: Meje posvetne oblasti Oglejskega patriarhata, desno grb

S tem, ko se je Furlanija podredila nemškemu vplivu, se je istočasno gospodarsko, kulturno in jezikovno osamila od ostalih dežel Apeninskega polotoka. Nekje v tem času naj bi bil že formiran furlanski jezik. Od leta 1077 do leta 1251 so bili oglejski patriarhi gibelini¹⁹ germanskega izvora. To je bilo obdobje največje moči oglejskega patriarhata. Od druge polovice 13. stoletja dalje in od propada Staufovske dinastije se je situacija spremenila, saj je bil patriarhat v rokah gvelfov²⁰ z Apeninskega polotoka. Ti pa so podlegli moči lokalnega plemstva, posebno goriških grofov. Kneževina se je začela obračati k italijanskemu svetu. Poleg latinščine se je kot pisni jezik začel uveljavljati tudi romanski jezik z beneškimi in toskanskimi elementi.²¹

Do kratkotrajne restavracije oglejskega patriarhata je prišlo v drugi polovici 14. stol. zaradi političnega talenta patriarhov.

¹⁹ Pristaši cesarja.

²⁰ Pristaši papeža.

²¹ P. Roseano, *IF*, str. 114, N. Makuc, *Historiografija in mentaliteta v novoveški Furlaniji in Goriški*, str. 11 in str. 18 ter R. Michieli – G. Zelco (cur.), *Venezia Giulia, La regione inventata*, str. 124.

14. stol. je bilo sicer v furlanski zgodovini zaznamovano z ostrimi boji med furlanskimi fevdalci, mesti, oglejskim patriarhom, ogrskim kraljestvom in Benetkami. Le-te so težile k temu, da bi si prisvojile kneževino oglejskega patriarha. V zadnji polovici 14. stoletja je Oglejski patriarhat podlegel moči Beneške republike. Kneževina je prešla leta 1420 pod beneško oblast, sedež lokalne beneške oblasti je bil v Vidmu. Izvzeti so bili kraji Oglej, San Vito al Tagliamento in San Daniele del Friuli, ki so po sporazumu med beneško oblastjo in patriarhom še naprej ostali pod oblastjo oglejskih patriarhov. Čedad je dosegel neposredno podrejenost beneškemu senatu. Leta 1424 je goriški grof Henrik IV. prejel od beneškega doža investituro²² svojih posesti. To pomeni, da je Goriška grofija ostala neposredno pod oblastjo imperija in je kot fevd prešla v roke goriških grofov. Na Furlanskem se je še naprej ohranil enak fevdalni ustroj, veljavno je ostalo tudi deželno pravo iz 14. stol. Furlanski parlament sicer ni bil ukinjen, vendar pa pri političnem odločanju ni imel več nobene vloge. Patriarh in parlament sta ohranila le simbolno vlogo. Dejansko je bilo odločanje v rokah beneških patricijev. Leta 1569 je začelo delovati tudi predstavništvo kmetov, t. i. contadinanza.

V drugi polovici 15. stol. so na furlanski prostor vpadali in ga pustošili podaniki otomanskega imperija z Balkana.

Pomemben datum je letnica 1500, ko so izumrli goriški grofje in je njihova dediščina prešla v roke Habsburžanov.

Furlanija je bila v novoveškem času razklana zaradi rivalstva in sovražnosti, v katera so bile vpletene različne plemiške družine, mesta in patriarh. Posebno očitna so bila nasprotja med frakcijama zamberlanov in strumierov. V 15. in 16. stol. so zamberlani podpirali interese Benečanov in videmskega meščanstva ter kmečkih prebivalcev. Strumieri (večinoma staro plemstvo, oz. kastelani) pa so se interesno obračali k Habsburžanom. Različne hude stiske kmečkega prebivalstva in revnih meščanov (izkoriščanje, beda, kuga, vpadi) so leta 1511 privedle do uporov in izbruhov besa (t. i. Zobia grassa). Požgani in uničeni so bili številni gradovi in palače, v krvavih obračunih so bili ubiti mnogi plemiči.²³

Krvavo obdobje v furlanski zgodovini je bilo tudi obdobje beneških vojn od leta 1508 do 1516. Leta 1508 je zaradi ozemeljskih interesov prišlo do prelivanja krvi v prvi habsburško-beneški vojni, ko so Benečani osvojili območja vse do Postojne in Istre. Sledilo je premirje in sklenitev cambrajske lige, to je povezave med Španci, Francozi,

---

²² Darovanje posesti ali službenega položaja.

²³ N. Makuc, *Historiografija in mentaliteta v novoveški Furlaniji in Goriški*, str. 25–26 in P. Roseano, *IF*, str. 114.

Habsburžani in kasneje papežem. V kasnejših spopadih so Habsburžani prisvojili nazaj svoja in še druga beneška ozemlja. Sledila so premirja in mirovne pogodbe. Najprej leta 1516 med Benetkami, Francijo in Španijo, leta 1521 pa še med Benečani in Habsburžani. Po tem sporazumu so Benečani pridobili habsburške enklave na beneškem področju. (Castelnuovo, Pordenone, Belgrado in Codroipo). Habsburžanom pa je prišlo v roke tolminsko in bovško območje, Brda, Krmin, Oglej, Marano, Gradišče ob Soči ter vasi na desnem bregu Soče. V drugi beneški vojni (med letoma 1515 in 1517) sta bila goriško plemstvo in kmečko prebivalstvo zvesta habsburški strani. Na furlanskem območju, ki je prešlo pod Habsburžane, se je izoblikovala zavest o goriški Furlaniji. Zvestoba habsburški hiši se je še bolj utrdila v 18. stoletju zaradi reform in avtoritete Marije Terezije. Tudi v beneški Furlaniji so bili mnogi kastelani naklonjeni Habsburžanom, ker je bil njihov način razmišljanja in vladanja bliže njihovim interesom, kot pa način vladanja trgovsko usmerjene Beneške republike, ki jim tudi ni nudila dovolj pomembnih funkcij. V drugi beneški vojni so se dogajale izdaje Beneške republike, nekatere plemiške družine so celo razdelile in so se bojevale na različnih straneh. Zoperstavljanje beneški oblasti je trajalo tudi še v 17. stol., v 18. stol. pa je bila beneška oblast že močno zakoreninjena.

Poleg deželne zavesti, ki se je postopoma oblikovala v novoveškem obdobju, je bila zelo pomembna tudi lokalna zavest, zlasti na začetku novega veka. Na furlanskem območju so namreč vladala nasprotja in rivalstva med posameznimi kraji, zlasti med Čedadom in Vidmom. Čedad, ki je postal po propadu Ogleja politično, kasneje pa še versko središče, je v poznem srednjem veku to vlogo izgubil, saj se je na to mesto povzpел Videm. Ta se je gospodarsko zelo razvil. Iz Čedada v Videm so v prvi pol. 13. stol. prenesli tudi sedež oglejskega patriarhata. Videm je tako postal še versko in politično središče, Čedad pa je popolnoma izgubil mesto osrednjega dela Furlanije. Nasprotja med mestoma so se še bolj stopnjevala s prihodom Benečanov na oblast. Videm, ki je postal sedež lokalne beneške oblasti, je bil v glavnem usmerjen zamberlansko, medtem ko je bil Čedad usmerjen strumierovsko.

V 16. stol. je bila poleg krajevne zavesti že močno izražena furlanska deželna zavest. Karnija se je v širšem smislu prištevala k Furlaniji zaradi vključenosti v okvir srednjeveške Patrie del Friûl. Vendar je že nekje v drugi polovici. 16. stol. razvila tudi svojo karnijsko identiteto. Goriška pa je zaradi političnih sprememb do 17. stol. razvila svojo goriško identiteto.²⁴

---

²⁴ N. Makuc, *Historiografija in mentaliteta v novoveški Furlaniji in Goriški*, str. 25, 55, 122–128.

Leta 1751 je papeška bula ukinila oglejski patriarhat in ga zamenjala z dvema nadškofijama v Vidmu in v Gorici.

Prihod Napoleonove armade je pomenil konec Beneške republike. Ozemlje je bilo priključeno k Imperiju leta 1814, po nekajkratnem premikanju mej v Napoleonskem obdobju. Območje je bilo pod habsburško oblastjo od leta 1797 do 1805, pod francosko oblastjo od leta 1805 do leta 1814, od takrat dalje pa je prešlo spet pod Habsburžane. Med leti 1797 in letom 1814 so se dogajale mnoge upravne reforme, med njimi tudi ukinitvev parlamenta leta 1805.²⁵

Zemljevid 6: Meje v času Napoleona I. po pogajanju v Campoformidu leta 1797

²⁵ *Nuovo Lirutti 3, L'età contemporanea*, Dizionario biografico dei Friulani, A cura di C. Scalon, Forum Edizioni, 2011, str. 53–54.

Zemljevid 7: Geopolitična situacija v času Napoleona I. po Dunajski pogodbi leta 1809: večji del furlanskega območja je bil del Italskega kraljestva, goriški del je spadal k Ilirskim provincam

Po Dunajskem kongresu (1814–1815) je cesar Franc I. leta 1815 formiral Avstrijski imperij iz novo nastale Lombardo-Beneške kraljevine, kraljevine Avstrije, kraljevine Ogrske in kraljevine Dalmacije. V letih 1848–1849 se je odvijala prva vojna za italijansko neodvisnost, po kateri je Avstrija kot zmagovalka uspela obdržati Lombardo-Beneško kraljevino z upravama v Milanu in Benetkah. Provinca Furlanija je spadala pod beneško upravo. Trst in Gorica z vzhodnim delom Furlanije pa sta spadala pod Avstrijo.

Zemljevid 8: Provinca Furlanija kot del Lombardo-Beneške kraljevine, vzhodni del Furlanije je spadal pod Avstrijo

V drugi vojni za neodvisnost leta 1859 je Sardinija ob pomoči Francije premagala Avstrijo. Avstrija je po premirju z Napoleonom III. predala Lombardijo Franciji, ta pa jo je predala Kraljevini Sardiniji. Po plebiscitu v istem letu so bila centralna italijanska vojvodstva priključena Kraljevini Sardiniji. Francija je od Piemonta uspela iztrgati grofijo Nico in Savojo kot oddolžitev za pomoč pri zmagi nad Avstrijo. Leta 1860 je Garibaldi ob zaščiti angleških ladij zasedel Sicilijo in južno Italijo in omogočil aneksijo. Leta 1861 je prišlo do združitve v Kraljevino Italijo, Viktor Emanuel II pa je postal njen kralj.

Zemljevid 9: Meje leta 1859

Zemljevid 10: Meja med Kraljevino Italijo in Avstro-Ogrsko monarhijo (1866—1918)

Leta 1866 je Kraljevina Italija sodelovala v avstrijsko-pruski vojni proti Avstriji. Zaradi poraza Avstrije v tej vojni je bil po Dunajski pogodbi iz leta 1866 Italiji priključen Veneto (Benečija) ter zahodni in centralni del Furlanije (vključujoč dolino Nadiže in Rezijo),²⁶ goriška Furlanija je ostala pod Avstrijo. S tem se je zaključila tretja vojna za italijansko neodvisnost. Ta meja je razdelila furlansko ozemlje med dve državi.²⁷ Habsburški dominij je trajal dobrih 50 let, do tretje vojne za neodvisnost.

Leta 1866 je bila torej zahodna Furlanija (današnji provinci Videm in Pordenon) priključena Kraljevini Italiji, medtem ko je vzhodni del ostajal habsburški. Takrat so se tudi že pojavila gibanja, ki so se zavzemala za to, da bi se goriška grofija

priključila Italiji, kar se je zgodilo po pariški mirovni konferenci leta 1919, ki je sledila koncu 1. svetovne vojne.

V tem obdobju in vse do 1. svetovne vojne je zaradi slabe ekonomske situacije prihajalo do emigracij. 1. svetovni vojni je sledilo obdobje gospodarske krize in fašizma. Ime Furlanija (današnje province Videm, Pordenon in Gorica) je bilo v času fašizma izbrisano. Nadomestili so ga izrazi »pianura veneta«, »Venezia Giulia«, »Venezia eugenea«, »Picola Patria«. Sledila je druga svetovna vojna, kapitulacija Italije, nacistična okupacija in partizanska gibanja. Drugi svetovni vojni je spet sledilo obdobje ekonomske krize. Pomemben politični mejnik v furlanski zgodovini je konstitucija Avtonomne dežele Furlanije – Julijske krajine s posebnim statutom leta 1963. Deželo sestavljajo zgodovinsko in kulturno različni deli. Združuje namreč skoraj celotno

²⁶ V plebiscitu leta 1866 se je zahodna Furlanija skupaj z Beneško Slovenijo izrekla za Italijo.

²⁷ R. Michieli – G. Zelco (cur.), *Venezia Giulia, La regione inventata*, Udine, KappaVu, 2008, str. 24–28.

zgodovinsko Furlanijo, del Krasa z večinskim slovenskim prebivalstvom ter mesto Trst. Trst je bil tudi določen za glavno mesto dežele, čemur pa mnogi nasprotujejo. Velikega pomena za Furlanijo je bila ustanovitev Univerze v Vidmu leta 1978.²⁸ Zamisel o potrebi po ustanovitvi univerze so razširili nekateri prosvetljeni posamezniki iz laičnih in cerkvenih vrst že desetletje poprej. Ti so se zavedali pomena ustanovitve univerze za vsestranski napredek in razvoj furlanske skupnosti. Svoje zamisli so zanesli v širšo skupnost, ta pa je s svojimi gibanji prepričala politične akterje, ki sprva tem idejam niso bili naklonjeni, k udejanjenju zamisli o ustanovitvi univerze. Dosegli so, da se je v Zakon 546 iz leta 1977 o popotresni obnovi vnesel tudi člen 26, ki je omogočil ustanovitev univerze v Vidmu.²⁹

Zemljevid 11: Dežela Furlanija – Julijska krajina

3. 3 EKONOMSKA SLIKA FURLANIJE V ZADNJIH 200 LETIH

Do sredine 19. stol. je bilo na furlanskem prostoru glavna gospodarska dejavnost kmetijstvo, ki je služilo predvsem zadovoljevanju potreb lokalnega prebivalstva. Vezano je bilo na raznoliko morfologijo ozemlja (od gorskega predela Karnije, osrednjega območja z manj rodovitno zemljo, do obširnih močvirnatih področij v

²⁸ P. Roseano, *Identità friulana. Così è e così l'hanno prodotta i miti, i parroci, le élite locali*, Gorizia, ISIG, 1997, str 115, 116 in R. Michieli – G. Zelco (cur.), *Venezia Giulia, La regione inventata*, str. 137.

²⁹ Silvana Schiavi Fachin, *Contributo per una storia dell'Università friulana scritta sul filo della memoria*. svoj esej mi je posredovala po elektronski pošti februarja 2013.

spodnjem ravninskem delu). Trgovina je bila slabše razvita, obrt pa je bila povezana v glavnem s predelavo kmetijskih pridelkov (sirarne, rafinerije sladkorja, pivovarne, predilnice). Deloma so vladali še polfevdalni odnosi in močna razdrobljenost zemlje. To pa je pomenilo prepreko v modernizaciji obdelovanja zemlje. Sredi 19. stol. so se začeli prvi poskusi modernizacije t. i. prosvetljenih lastnikov (»proprietary illuminati«), ki so se zbirali okrog poljedelskih glasil (npr. glasilo »*Amico del contadino*« in pozneje glasilo »*Boletino dell' Associazione agraria friulana*«, ki ga je vodil grof Fresci. To so bili prvi začetki postopnega povečevanja kmetijske proizvodnje, ki je prej ostajala stoletja nespremenjena. Začelo se je uvajanje kolobarjenja, žlahtnejših novih sort, umetnega gnojenja, pospeševanje svilarstva in izboljšave v živinoreji. V 2. pol. 19. stol. so začeli z namakanjem v zahodni in z izsuševanjem v spodnji Furlaniji. Z letom 1887 so začele delovati kmečke zadruga (associazioni agrarie), ki so prinašale pomemben del zaslužka kmetom in najemnikom. Zadruga so bile sprva laično liberalnega, kasneje pa tudi katoliškega in socialdemokratskega izvora. Poleg povečevanja družinskih dohodkov se je začela tudi akumulacija domačega kapitala. Že od 50. let 19. stoletja dalje je začel prihajati tuj kapital, ki so ga vlagali najprej v tekstilno industrijo. Tak primer je bil Cotonificio Amman & Wepher v Pordenonu, ki je postal eno največjih industrijskih središč v Furlaniji. Do 1. svetovne vojne se je ta pojav razširil tudi na Videm. S tem se je močno povečala možnost zaposlitve. Proti koncu 19. stoletja so začele delovati lokalne hranilnice in posojilnice (Cassa rurale, kasneje Banca di Udine, Banca del Friuli in La cassa di risparmio). Za avstrijsko Furlanijo je bila pomembna ustanovitev Zveze zadružnih kmečkih bank (Federazione delle casse rurali o dei sodalizi cooperativi), ki jo je zasnoval Luigi Faidutti.

V obdobju po 1. svetovni vojni so se začeli utrjevati novi tipi gospodarske organiziranosti na področju predelave tobaka, na področju upravljanja s pašniki (malaghe) in na področju proizvodnje in distribucije elektrike. Vendar pa industrializacija ni dosegla pomembnega napredka, razen v razvoju električnega omrežja ter cestne in železniške povezave. To je bilo pogojeno najprej s posledicami vojne in povojno rekonstrukcijo ter kasneje z gospodarsko krizo. Na vse to je vplivala tudi fašistična politika. Izseljevanje Furlanov, ki je trajalo sicer že stoletja, je bilo veliko. Po 1. svetovni vojni se je razširila mreža poslovalnic, vendar predvsem z namenom zbiranja prihrankov, ne pa zaradi podjetniškega vlaganja denarja v lokalno gospodarstvo.

Dvajset let fašizma in 2. svetovna vojna sta zapustili Furlanijo kot zaostalo in obubožano deželo, ki se je spremenila tudi teritorialno in politično. V Videmski in Goriški pokrajini se je spremenila meja, Trst pa je s svojo malo pokrajino ostajal neznanka. Ko so se politične razmere umirile in se je vzpostavila uprava, se je začelo obujati in posodabljati podjetništvo na vseh ravneh (v kmetijstvu, trgovini in industriji), ki pa do sredine 20. stoletja še ni doseglo predvojnega nivoja. Kar za 40 odstotkov prebivalstva Videmske pokrajine je bila zemlja glavni vir zaslužka in zaposlovanja. Raven BDP na prebivalca je bila pod italijanskim povprečjem. Vladala je še velika brezposelnost in izseljevanje. Zato je državna vlada spremenila socialno-ekonomsko politiko do Furlanije, ne samo v smislu posodabljanja in prilagajanja ameriškemu načinu proizvodnje, ampak tudi v smislu preobrazbe glede na nove zahteve mednarodnega tržišča. Za razliko od ostalih delov Italije, kjer so imele težka industrija, ladjedelnštvo in železarstvo velike koristi od mednarodnega kapitala (Marshallov plan), se je morala Furlanija pri preobrazbi kmetijske ekonomije v industrijsko naslanjati na iniciativo majhnih ali srednje velikih zasebnih podjetij. Delovna sila, ki se je sprostila zaradi uvajanja nove mehanizacije v kmetijstvu, je bila cenena, kar je pripomoglo k rasti industrijske proizvodnje. Leta 1960 je bilo v Furlaniji 652 mlekarn (laterie sociali), ki so predstavljale dodaten vir zaslužka slabo plačani delovni sili. Relativna zaostalost je ustvarila dobro podlago za razvoj mnogih industrijskih panog, ki so se iz obrtnih delavnic dokaj hitro razširile v dobro organizirane tovarne. Še posebno hitro sta se razvijali kovinska in lesna industrija, kar je povzročilo premik delovne sile iz tekstilnega sektorja, ki je bil desetletja cokla razvoja. Leto 1963 je bilo mejnik v razvoju, saj je bil sprejet nov statut Dežele Furlanije – Julijske krajine. Ta je dal možnost za nove investicije in omogočil večjo tekmovalnost na mednarodnem tržišču. V začetku 60. let sta pokrajini Videm in Pordenon dosegli najvišjo stopnjo razvoja industrializacije v Italiji in BDP, ki je že presegal državno povprečje. Tržaška in Goriška pokrajina pa sta kazali slabše rezultate predvsem zaradi težav v ladjedelnštvo in železarstvu. V splošnem je Dežela Furlanija – Julijska Krajina zaradi uspešnih podjetniških pobud postala vitalna in ekonomsko uspešna na italijanskem in mednarodnem tržišču. Taki uspešni primeri so Zanussi, Danieli in še vrsta drugih majhnih in srednje velikih podjetij predvsem v lesni predelovalni industriji. Vzporedno s tem so nastajale tudi prve verige supermarketov, npr. Coop.

Potres leta 1976 je močno prizadel Furlanijo. Poleg človeških žrtev je povzročil veliko materialno škodo. Takojšnja državna pomoč, lokalna organiziranost in dobra socialna mreža pa je kljub tragediji dala Furlanom nov zagon razvoju.³⁰

Današnja Furlanija je soočena s sodobnimi fenomeni. To so procesi evropske integracije, priseljevanje tuje delovne sile, globalizacija in problemi, ki jih prinaša gospodarska kriza, ki se je začela z letom 2008.

3. 4 RAZVOJ FURLANSKEGA JEZIKA

Furlanski jezik predstavlja enega ključnih dejavnikov, ki opredeljujejo furlansko identiteto. Zato je pomembno predstaviti njegov razvoj in njegovo uveljavljanje in rabo skozi zgodovino.

Furlanščina je nastala na temeljih oglejske latinščine (90 % besed je latinskega izvora). Ostale besede in jezikovni vplivi pa so posledica osmoze z različnimi ljudstvi in kulturami. Prve sledi furlanščine izhajajo že iz 4. stoletja. Svojo fiziognomijo pa je furlanski jezik razvil med 6. in 10. stoletjem. (srečanje z Germani in s Slovani). Med furlanskimi besedami najdemo torej poleg besed latinskega izvora še besede keltskega, grškega, germanskega (langobardskega, gotskega, pa tudi mlajše germanizme) in slovanskega porekla. Slovanski so tudi mnogi toponimi, ki so nastali ob poselitvi furlanskih območij s slovanskim prebivalstvom po ogrskem opustošenju v 9. stoletju. Furlanščina je bila dolga stoletja ustni jezik pretežno kmečkega prebivalstva. Čeprav so zapisovali v furlanščini tudi že pred 14. stoletjem, predvsem v dokumentih praktične narave, se je furlanščina kot pisni jezik začela uporabljati ob koncu 14. in v 15. stoletju.³¹ S 14. stoletjem se je namreč razvila jezikovna zavest novih evropskih jezikov latinskega izvora. Dante Alighieri je v delu »*De vulgari eloquentia*« imenoval 14 govoric na območju Italije, med njimi tudi furlanščino. Zvestoba furlanskemu jeziku je rasla skupaj z geografsko zavestjo o pripadnosti furlanskemu prostoru. Ob koncu 15. stoletja in skozi 16. stoletje je furlanščina iz ustne rabe prešla v pisno obliko in rabo. Kako pomembna je vloga furlanščine za furlansko govoreče oz. tiste, ki jim je furlanščina materni jezik, se je najprej pokazalo znotraj religioznega življenja. To je bil edini jezik, ki ga je razumela večina preprostega ljudstva na furlanskem območju in je

---

³⁰ *Nuovo Liruti 3, L'età contemporanea*, Dizionario biografico dei Friulani, A cura di C. Scalon, Forum Edizioni, november 2011, str. 74–82.

³¹ Informacije sem pridobila pri predmetu Furlanski jezik, kultura in literatura, ki se je odvijal na UNG ter na tečaju furlanskega jezika in furlanske kulture, ki se je izvajal na SFF v Gorici v začetku leta 2012.

predstavljal tudi prvi korak k furlanski jezikovni identiteti. Prvi, ki so zaznali potrebo po rabi furlanskega jezika, so bili duhovniki. Začeli so ga uporabljati pri svoji pastoralni poleg latinščine, ki je bila liturgični jezik, in italijanščine, ki se je že uveljavila kot literarni jezik. Furlanski jezik je služil kot instrument za povzdigovanje krščanske doktrine. V sredini 16. stoletja je koncil v Trentu uradno omogočil duhovnikom pridiganje evangelija, učenje katekizma in petje sakralnih pesmi v furlanščini. Dekreti so veljali tudi za druge manjšinske jezike. Jezik so začeli tudi uradno zapisovati. Pisci in poeti, kot so Hermes di Colloredo (1622–1692) in Pietro Zorutti (1792–1867), so furlanščino rabili za svoje literarno izražanje. Leta 1745 je bil natisnjen katekizem v furlanščini, dve leti kasneje pa »*Libret de divjers questis e rispuestis*« (Priročnik različnih vprašanj in odgovorov) za rabo ljudstva. Poleg teh tiskov v furlanščini, so bili napisani še različni rokopisi za rabo duhovnikov.

Leta 1751 je bil ukinjen Oglejski patriarhat. Dve leti kasneje sta bili uvedeni Goriška in Videmska škofija, kar je pomenilo novo obdobje v zvezi z rabo furlanskega jezika. Tudi v Gorici, ki je spadala v avstrijski teritorij, so leta 1773 natisnil katekizem v furlanščini, in začeli rabiti furlanski jezik za preproste pridige. (Prvi goriški škof je bil grof Carlo Attems, ki je spodbujal rabo maternih jezikov vernikov. Sam je pridigal italijansko, slovensko, nemško in furlansko³²). Priročnike za molitev so v furlanskem jeziku tiskali vse do začetka 20. stol. Duhovnike so v semeniščih vzgajali za delovanje v lokalnih jezikih, tudi v furlanščini.

Po koncilu v Trentu pa vse do konca prve svetovne vojne je bila duhovščina privilegirana pri pridobivanju kulture in jezikovnih znanj: latinščine, italijanščine, nemščine in furlanščine kot lokalnega jezika.

Omeniti je treba zakone Marije Terezije, s katerimi je bilo omogočeno šolanje vsem slojem, pa četudi le elementarno. Poleg t. i. »normalnih šol«, v katerih se je poučevalo v nemščini in latinščini, ter triletnih šol v manjših centrih (»Hauptschulen«), so bile uvedene še t. i. trivialke. Tam so se otroci od 6. do 13. leta skupaj učili biblijo, pisanje, literaturo, aritmetiko, moralo in ekonomijo. V goriški grofiji so zaupali to elementarno poučevanje duhovnikom. V mnogih župnijah so poučevali v furlanščini.

Pisna kultura, ki je nastajala v furlanskem prostoru, je bila torej v rokah duhovščine, nastala pa je zaradi pastoralnih potreb in privzdigovanja duhovnih ter moralnih vrednot, pripadnosti etniji in skupni zgodovini.³³

---

³² <http://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenija>, januar, 2013.

³³ Vitorio Peri, Note sulla formazione dell' identità culturale Friulana, *Studi Goriziani*, gennaio–giugno 1986, Rivista della Biblioteca statale isontina di Gorizia, str. 35–55.

Raziskave o furlanskem jeziku so izvajali že v Napoleonovih časih. V letih 1806 do 1812 so namreč na Statističnem uradu francoskega notranjega ministrstva zbirali podatke o vseh jezikih in dialektih, ki so se govorili v cesarstvu (brez političnih ključev). Cilj raziskave je bil ugotoviti dejanske meje posameznih jezikov in število govorečih, klasificirali so tudi dialekte. Posneli so stanje in opisali govore dežel. Kot primerjalni tekst za razlikovanje dialektov so izbrali svetopisemsko *Priliko o izgubljenem sinu*. Med letoma 1809 in 1810 je bila raziskava vpeljana tudi na Južno Tirolsko, ki so jo zasedli Francozi in na Italijansko kraljestvo (katerega del je bila Furlanija), ki je bilo s Francijo združeno v personalno unijo. Potek raziskave ni bil nikoli popolnoma objavljen, zato je dovršen del ročno napisanega materiala manj poznan in komaj kaj ovrednoten.³⁴

V začetku 2. polovice 19. stoletja je bilo furlanstvo in polemike okrog tega zelo poudarjeno zaradi politike Avstrije, ki je nasprotno od politike risorgimenta, delovala v prid furlanstvu in furlanskemu jeziku. Avstrija je podpirala raziskave o Furlaniji, njeni zgodovini, prebivalcih in jeziku, saj so zaradi ozemeljskih interesov v času risorgimenta, ločili Romane z zahoda od Furlanov. Opat Jacopo Pirona je napisal prvi furlanski slovar, ki je bil izdan leta 1867 na Dunaju. Polemike okrog Furlanije so pritegnile pozornost na furlansko zgodovino, ki so jo začenjali z langobardskim vojvodstvom (ne pa z rimskim imperijem), ter kasneje s frankovskim, s središčem v Čedadu. Poseben pomen so dajali času od 11. stol. dalje in obdobju posvetne oblasti Oglejskega patriarha. Poudarjali so pomen parlamenta v času Oglejskega patriarhata.

Na voljo je veliko zgodovinskega gradiva o furlanskem prostoru in Furlanah. Napisano je z različnih zornih kotov, odvisno seveda od tega, kdaj in zakaj je bilo napisano. Iz del pa je razviden občutek manjvrednosti furlanskega ljudstva v odnosu do tistih, ki so mu vladali. Furlanski jezik se je rabil le za domače potrebe in je bil v podrejenem položaju glede na dominantni jezik, ki se je rabil v šoli, upravi, vojski. Podobno je bilo tudi pri drugih etničnih skupinah po Evropi. S pomladjo narodov leta 1848 pa se je etnična zavest podrejenih ljudstev dvignila. Furlanski prostor je bil na mejniku med večnacionalno Habsburško monarhijo in novo nastajajočo italijansko nacionalno državo. Furlanska skupina se je znašla politično razdeljena med dvema rivalskima državama. Ni pa bilo kritičnega meščanstva, ki bi v tistem času razvijalo svojo furlansko zavest. Po letu 1866 je Kraljevina Italija uvajala v cerkev italijanščino kot

---

³⁴ Sven Ködel, Die Napoleonische Schpracherhebung in Tirol und Oberitalien in den Jahren 1809–1810, Einführung, Zbornik *Ladina XXXIV*, 2010.

uradni jezik, vendar je furlanščina še vztrajala do 1. svetovne vojne, v katero je Italija vstopila leta 1915. Političnim nasprotjem, ki so bila značilna za leta med 1848 in 1918, so sledila še leta fašizma. Ta so negativno vplivala na položaj in vrednotenje furlanskega jezika in furlanske identitete. Fašistični režim je po letu 1926 ukinil večjezičnost tudi na furlanskem območju. To je bil čas jezikovne in etnične odtujenosti med obema vojnoma. Totalitarni fašistični režim je torej še bolj poglobil politiko nacionalizma, ki se je začela z italijansko državo (čemur pa sta se uprla škof Fogar v Trstu in škof Sedej v Gorici). V imenu unitaristične politike Italije je tudi italijanska šola ignorirala furlanski jezik, prav tako sredstva komunikacije. Zvesto o lastni kulturi in zvestoba jeziku pa je med ljudmi kljub temu ostala. Za to gre zasluga preprostim ljudem pa tudi nekaterim ljudem in kulturnim skupinam iz intelektualnih krogov, ki so znali plavati proti toku.³⁵

3. 5 RAZVOJ FURLANSKIH KULTURNIH IN ETNIČNO NACIONALNIH GIBANJ TER INSTITUCIJ

Da bi razumeli, kako se je nadalje razvijala pripadnost furlanski kulturi in identiteti, je potrebno predstaviti razvoj kulturnih in etnično nacionalnih gibanj in institucij.

Furlanska gibanja so se obudila sprva kot kulturna, potem pa še kot politična gibanja najprej v goriškem delu Furlanije v sredini 19. stoletja. Polemike so se vrtele predvsem okoli posebnosti furlanskega jezika. Goriški jezikoslovec Graziadio Isaia Ascoli je bil prvi, ki je podprl tezo, da furlanski jezik ne spada v isto skupino kot italijanščina. Ta ideja je bila kasneje široko sprejeta. Zaradi prevladujoče italijanske centralistične politike pa so furlanska gibanja skoraj povsem zamrla. Po koncu fašizma so se ponovno obudila v obliki gibanj in institucij.³⁶

Navkljub italijanski nacionalistični politiki so v prvih desetletjih 20. stoletja v furlanskem kulturnem in javnem življenju izstopili nekateri posamezniki. To so bili Zuan Minut/Giovanni Minut, avtor poezije s socialno tematiko in avtor živahnih shodov, ki so se kljub prepovedim odvijali v furlanskem jeziku. Druga pomembna osebnost iz takratnega furlanskega življenja je bil Achil Telin/Achille Tellini, naravoslovec, eksperantist in furlanist, raziskovalec ljudskih tradicij ter soustanovitelj Furlanskega filološkega društva leta 1919. Giuseppe Bugatto pa je v dunajskem

---

³⁵ Vittorio Peri, Note sulla formazione dell' identità culturale Friulana, *Studi Goriziani*, gennaio – giugno 1986, Rivista della Biblioteca statale isontina di Gorizia, str. 55–71.

³⁶ P. Roseano, *IF*, str. 119.

parlamentu leta 1918 govoril v furlanskem jeziku. V letih pred in med 2. svetovno vojno ni bilo prostora za furlanska gibanja in avtonomistične ideje, čeprav ta niso povsem zamrla (krožile so npr. določene ideje o »furlanski republiki«, Jože Srebrnič pa je leta 1943 podal idejo o skupni furlansko-slovenski državi³⁷). Osvežitev na furlanskem literarnem področju so pomenile pesmi Pier Paola Pasolinija izdane leta 1942 pod naslovom *Pesmi iz Casarse*. V njih je pretrgal z dotedanjim načinom pisanja pesmi v furlanščini po zgledih pesnika Zoruttija. Pier Paolo Pasolini, ki se je zavedal furlanske jezikovne in zgodovinske specifike, je že leta 1943 pri poučevanju rabil furlanščino, vnašal jo je tudi v ustvarjalno življenje (L'Academiuta casarsese³⁸). Bil je član v nadaljevanju omenjenega Združenja za furlansko avtonomijo in eden od ustanoviteljev Furlanskega ljudskega gibanja za regionalno avtonomijo. Pri utemeljevanju razlogov za regionalno avtonomijo je navajal glotološke razloge.

Obdobje po 2. svetovni vojni je bilo čas novih energij in upanja, pa tudi čas razočaranj. Polemike so se vršile okoli ustanavljanja samostojne regije Furlanija, v pripravi je bil osnutek regionalnega statuta, predvidena je bila tudi javna raba furlanščine, slovenščine in nemščine. Razprave pa so se zapletale okrog tipa regije, statuta in še zaradi vrste drugih vprašanj. Na koncu vseh teh polemik pa je bila leta 1963 sprejeta konstitucija Avtonomne dežele Furlanije – Julijske krajine s posebnim statutom. Furlanska vprašanja ostajajo še danes odprta.³⁹

Furlanska gibanja in inštitucije iz povojnih obdobj so torej bila naslednja:

- L'associazione per l'autonomia friulana (začetek delovanja leta 1945 s ciljem: Furlanija naj postane ena od regij znotraj Italije).
- Movimento popolare friulano per l'autonomia del Friuli (začetek delovanja leta 1947, protagonisti gibanja so bili Ermacora, Pasolini, Tome, Venuto): šlo je za novi, toda ponovno neuspešni poskus, da bi Furlanija postala samostojna regija.
- Movimento autonomista friulano (protagonisti so bili: marksist P. P. Pasolini, tradicionalna katolika Giuseppe Marchetti in D'Aronco in anarhični socialist Felix Marchi): v mešanici postfašističnih idej je prevladovala ideja, da bi tudi Furlanija

---

³⁷Moja opomba: na tem mestu bi dodala informacijo, da so o slovensko-furlanskih stikih pisali Š. Kocijančič, K. Štrekelj, M. Matičetov, A. Rejec, M. Breclj in drugi.

³⁸Moja opomba: s tem je spodbujal pesnike in pisatelje k ustvarjanju v furlanskem jeziku.

³⁹ Izvlečki M. Stolfe iz lastne knjige *Occitania, Friuli, Europa. La mia lingua suona il rock*, Torino/Udine, Lidris e Butui, 2011, str. 47–81 in http://fur.wikipedia.org/wiki/Ach%C3%AEI_Telin. <http://www.anpiudine.org/node/325>

dobila status posebne regije, tako kot Sardinija, Sicilija, Trentinsko – Zgornje Poadižje in Dolina Aoste.⁴⁰

- Časopis *Patrie del Friûl*: ustanovitelja tega časopisa, ki je prvič izšel leta 1946, sta bila anarhist Felix Marchi in duhovnik ter literat Giuseppe Marchetti. Slednji je s svojim intelektualnim delom omogočil temelj furlanskim etnično nacionalnim gibanjem. V časopisu so med drugim začeli propagirati idejo o regionalizmu in rabi furlanskega jezika kot sredstva komunikacije in informiranja. Skozi časopis so začeli izražati bolj furlanski pogled na zgodovino, politiko in aktualne teme. Okrog njega se je zbiral prvi val avtonomistov. Konec 40. let prejšnjega stoletja je zaznamovala močna politična živahnost, ki pa je kazala nasprotovanja med furlanskimi avtonomisti, ideološko polarizacijo na nacionalni ravni in ideološko ter vojaško polarizacijo na internacionalni ravni.⁴¹
- Scuele libare furlane: organizacija se je oblikovala med leti 1952 in 1954. Njen namen je bil delovanje na kulturnem področju, prvenstveno zaradi ohranjanja furlanskega jezika. Organizirala je tečaje furlanskega jezika, izdajala je list *Scune furlane*. Njeni člani so bili prostovoljci. Prevladovali so učitelji in študenti, pomemben je bil delež duhovnikov. Znotraj organizacije sta delovali v grobem dve smeri, bolj konservativna in bolj liberalna struja. Konservativisti so imeli nostalgичen pogled na tradicionalno furlansko družbo, organiziranost družbe, družine, katolicizma in podobno. Druga skupina pa je bila bolj kritična in je gojila idejo o kulturni prenovi furlanske skupnosti. Leta 1962 so nekateri člani večinoma iz duhovniških vrst izstopili in ustanovili skupino Int Furlane, ki so ji želeli dati ne le kulturno, ampak tudi politično vlogo.
- Int Furlane: kot je bilo že omenjeno, je ta skupina nastala iz dela vodilnih članov, ki so izšli iz Scuele libare furlane. Skupina si je zadala podobne naloge na kulturnem in didaktičnem področju. Tem pa je dodala še politično konotacijo. Kritična je bila do furlanske regionalne politike in je nanjo tudi vplivala. K skupini so pristopali mnogi člani iz laičnih vrst. Ta heterogena skupina je razvila svoj odnos do aktivne politike, ki bi ga lahko v glavnih obrisih opisali tako: zavzemanje za izboljšavo socialnega in ekonomskega položaja Furlanov ob ohranjanju tradicionalnih vrednot, v prvi vrsti furlanskega jezika. Tudi religijo so šteli za pomembno vrednoto, vendar ne za najpomembnejšo. Šlo je torej za premik od kulturnih gibanj proti bolj polemičnemu in

---

⁴⁰ P. Roseano, *IF*, str. 46–48.

⁴¹ P. Roseano, *IF*, str. 123 in Izvlečki M. Stolfe iz lastne knjige *Occitania, Friuli, Europa. La mia lingua suona il rock*, str. 47–81.

političnemu gibanju. Kot zelo karizmatičnega člana je potrebno omeniti duhovnika Checa Placereana. Članom iz duhovniških vrst se je pridružila laična skupina, ki je postajala vedno močnejša in bolj neodvisna. Leta 1964 je prišlo do združitve furlanskega območja s provinco Trst. Int Furlane je bila ves čas proti tej združitvi, češ da bi bila v prid le interesom Trsta. V istem letu pa se je Int Furlane na svojih straneh zavzemala za ustanovitev furlanske univerze.

- Moviment Friûl (v nadaljevanju Mf): deloval je od leta 1966 do leta 1992, najprej kot nestransko, kasneje pa kot stransko gibanje. S stranskim delovanjem je kulturna faza furlanskega gibanja prešla v politično fazo. V 70. letih 20. stol. je vodilno vlogo v gibanju prevzela laična struja s predvsem marksistično orientacijo. Mf se je boril za boljši socialno-ekonomski položaj Furlanov, za avtonomijo Furlanije in za priznanje furlanščine kot uradnega jezika. Duhovniki so se od tega gibanja oddaljili. Stranka Mf je doživljala političen uspeh v 2. polovici 70. let, temu pa je sledil politični zaton in zamrznitev delovanja.⁴² Mf je s svojim delovanjem pritegnil k temam, ki so bile pomembne za Furlane, tudi druge tradicionalne nacionalne stranke. Tako je furlanski parlamentarec iz vrst levičarjev leta 1971 sprožil pobudo za sprejetje zakona o zaščiti jezikovnih manjšin, ki pa je zagledal luč sveta šele leta 1999. Prav pred kratkim se je gibanje Mf ponovno obudilo, morda z namenom, da bi se vrnilo na politično sceno. V digitalni obliki so izdali svoje glasilo z naslovom *Friuli d'Oggi (Furlanija danes)*.⁴³
- Democrazie proletarie del Friûl: stranka je delovala od leta 1978 do 1990 in je bila tako kot Mf prisotna nekaj časa v Regionalnem svetu Furlanije – Julijske Krajine, kjer sta obe delovali v prid furlanski identiteti.⁴⁴
- Glesie Furlane: gibanje s tem naslovom je vzniknilo v 70. letih prejšnjega stoletja. Tudi pri nastajanju tega gibanja je bil pomembna osebnost duhovnik Checo Placerean. Glesie Furlane je usmerila svoje delovanje predvsem na kulturno in versko področje. Za pomembno nalogo si je zadala uvedbo furlanščine v pastoralni. S tem ciljem sta bili kasneje prevedeni *Biblija* (največjo zaslugo za prevod imata Antonio Beline in Checo Placerean, delo je bilo zaključeno leta 1993) in *Misal* (knjiga z mašnjimi molitvami).

---

⁴² P. Roseano, *IF*, str. 121 in str. 128.

⁴³ Informacije je posredoval Marco Stolfo, dne 27. 11. 2012 po elektronski pošti, dostopne so tudi na (www.movimentofriuli.it).

⁴⁴ Informacije je posredoval Marco Stolfo, dne 27. 11. 2012 po elektronski pošti.

Leta 1975 so visoki uradni predstavniki duhovščine v Vidmu, ki so bili do tedaj proti etnično nacionalnim gibanjem, Furlanom prvič priznali določene pravice (predvsem kulturne pravice), enako tudi slovenski in nemški manjšini.

Poleg prevodov liturgičnih tekstov v furlanski jezik se je začela ceniti tudi furlanska sakralna glasba.

Predstavniki cerkve so opravičevali rabo furlanščine z naslednjimi besedami: »Si canta, si imprecca, si piange, si parla con le parole e l' espressioni apprese nell' infanzia.«⁴⁵

Čeprav je vatikanski koncil priznal rabo furlanskega jezika v pastoralne namene, pa je videmska kurija temu v praksi še vedno nasprotovala, ker furlanščina takrat še ni bila uradno priznana s strani države.

Vendar pa lahko trdimo, da so nekateri dogodki (npr. potres leta 1976), politične spremembe na državni ravni (odhod Krščanske demokracije z oblasti) in spremembe znotraj Cerkve same, omehčale tudi odnos videmske kurije do nižje duhovščine in vseh instanc, ki so delovale na področju kulturno-etničnih furlanskih gibanj. To se je odrazilo tudi v praksi (npr. pojav furlanske besede v časopisu *La Vita Cattolica* ter na valovih katoliškega radia, sodelovanje z Glesie Furlane na sakralnem in kulturnem področju in podobno).

Časopis *La Patrie del Friûl*, ki je ponovno zaživel, je postal glavni prostor za diskusije o furlanskem avtonomizmu.

Sredi 80. let 20. stoletja se je del furlanskih avtonomistov priključil drugim gibanjem, npr. ekološkim (stranka Zeleni), ki pa so razvijala tudi etnično senzibilnost. Avtonomistične ideje je izražala tudi radikalna levica.

V začetku 90. let 20. stoletja se je del vodilnih članov iz prejšnjih gibanj priključil Severni zvezi (Legi nord), večina jih je kasneje izstopila. Nastajale so manjše in manj pomembne avtonomistične skupine, kot npr. Unione Friuli, Friûl indipendent, Nazion Friûl, Republice democratice furlane.⁴⁶

- Società filologica friulana (Furlansko filološko društvo, v nadaljevanju SFF): ta inštitucija je bila ustanovljena že leta 1919 z namenom proučevanja in kultiviranja furlanske govornice in njene manifestacije v literaturi. SFF je postala varuh furlanske kulturne dediščine. Vodili so jo predstavniki furlanske kulturne elite, ki so znali obdržati ravnotežje med italijansko nacionalistično politiko in furlanskim kulturnim gibanjem (med politiko in kulturo, med nacionalnim in regionalnim, med centralizacijo in

---

⁴⁵ Pojemo, preklinjamo, jočemo in se pogovarjamo z besedami in izrazi, ki smo jih privzeli v otroštvu.

⁴⁶ P. Roseano, IF, str. 129–134 in Izvlečki M. Stolfe iz lastne knjige *Occitania, Friuli, Europa. La mia lingua suona il rock*, str. 47–81.

decentralizacijo). Naj navedem le nekaj pomembnih imen: Ugo Pellis, Bindo Chiurlo, Ercole Carleti, Giovan Battista Corgnali, Pier Silverio Leicht, Pio Paschini. Ti so znali ustvariti tako kulturno osnovo, da se je SFF obdržala celo v času fašizma in v času druge svetovne vojne.

SFF danes: je neprofitna, apolitična in nestrankarska organizacija. Eno od njenih poslanstev je vrednotenje in širjenje furlanskega jezika. V ta namen organizira konference in tečaje furlanščine na sedežih SFF in po javnih ustanovah. Naslednja naloga, ki jo opravlja, so raziskave, ki se nanašajo na furlansko zgodovino, furlanski jezik in na furlansko prebivalstvo. Tretja naloga pa je ta, da goji in neguje furlansko folkloro, tradicije, kmečko kulturo, mite, legende, navade, običaje, etnologijo. Vse to, kar predstavlja substrat furlanske identitete.

SFF ima štiri sedeže: v Tolmeču (Karnija), v Pordenonu, v Gorici in v Vidmu, kjer je tudi centralni sedež SFF. Organizacijo financirata država in pokrajina. Redno financiranje je regionalno (za plačilo redno zaposlenih in za izdajanje publikacij). Na podlagi Državnega zakona 482 iz leta 1999 je SFF financirana tudi s strani države in sicer za vsak posamezni projekt, za financiranje katerega pa mora posebej zaprositi. SFF ima skupno vsega šest redno zaposlenih, vsi ostali sodelavci so prostovoljci. To je skupno 70 oseb, od tega 25 aktivnih učiteljev, ki vodijo tečaje furlanskega jezika in furlanske kulture (v Gorici je en učitelj). Sodelujejo še drugi učitelji in sodelavci ter simpatizerji, ki pišejo ali drugače sodelujejo pri izdaji treh revij. To je almanah *Strolic furlan*, ki izhaja enkrat letno, revija *Ce fastu*, ki izhaja dvakrat letno in *Sot la Nape*, ki izhaja štirikrat letno. Tisk revij se financira iz regionalnih virov, člankov pa avtorjem ne plačajo. Te publikacije so zastoj za sodelavce, ne pa za ostale.⁴⁷

3.6 FURLANSKI JEZIK DANES

Italijanska ustava, sprejeta leta 1948, štiti furlansko jezikovno manjšino v 6. členu ustave, ki določa, da »Republika s posebnimi določili štiti zgodovinske jezikovne manjšine.« Dejansko je Italija začela 6. člen ustave izvajati šele leta 1999 s sprejetjem Državnega zakona 482 o zaščiti zgodovinskih jezikovnih manjšin.⁴⁸ Ta zakon je obenem v soglasju z Evropsko konvencijo o regionalnih in manjšinskih jezikih

---

⁴⁷ Podatke je posredovala Anna Madriz, docentka na SFF v Gorici, junija in julija 2012.

⁴⁸ Več o izvajanju jezikovne politike v nadaljevanju.

(ECRML), ki jo je Svet Evrope v Strasburgu sprejel leta 1992.⁴⁹ Cilj te konvencije je med drugimi zaščita in promocija jezikovnega bogastva in jezikovnih različnosti kot dela kulturne dediščine Evrope. Konvencija je stopila v veljavo leta 1998. Do leta 2010 je listino podpisalo 25 držav. Podpisnice si prizadevajo za konkretno vključevanje regionalnih in manjšinskih jezikov v naslednja področja: izobraževanje, sodstvo, administracijo, javno življenje, sredstva obveščanja in čezmejno izmenjavo. Italija je konvencijo podpisala (ne pa še uradno potrdila) junija leta 2000.

O izvajanju jezikovne politike je v intervjuju več povedal William Cisilino

»Državni zakon 482 iz leta 1999 o zaščiti zgodovinskih jezikovnih manjšin (Legge 15 dicembre 1999 n. 482 – Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche – v nadaljevanju Zakon 482/1999) ureja različna področja v zvezi s promocijo in rabo furlanščine na področju vzgoje in izobraževanja, na področju administracije in javne uprave, na področju kulturnega in družbenoekonomskega življenja ter v medijih. Kompetence glede poučevanja furlanskega jezika naj bi si delili država in regija, vendar si jih še naprej prilašča država. V Furlaniji se torej vnaša opcija državnega zakona glede poučevanja furlanskega jezika. Kar pomeni, da se morajo starši ob vpisu otrok v šolo izjasniti, če želijo, da bi se njihovi otroci učili furlanščine. Nedolgo nazaj so prišli na dan podatki, da jih okrog 70 % pristopi k učenju furlanščine v osnovni šoli. V praksi pa je odvisno od vodstva šol in od učiteljev, ali bodo dejansko pristopili k poučevanju furlanskega jezika ali ne. Nekateri šole torej poučujejo otroke furlanščino najmanj eno uro tedensko, kot predvideva zakon in delajo zelo dobro, druge pa ne pristopijo k poučevanju, čeprav so se za to odločili starši. V tem primeru kršijo Zakon 482/1999. To pa pomeni, da država ni sposobna upravljati tega problema. Regija se je borila za to, da bi se del teh pristojnosti prenesel na regijo prek regionalnega zakona, ki je stopil v veljavo leta 2007. Vendar pa je ustavno sodišče leta 2010 člene, ki so zadevali te pristojnosti, črtalo kot protiustavne. Regiji ostajajo tako le kompetence, ki so bolj splošne in se v glavnem tičejo ekonomske podpore didaktičnim aktivnostim. Regija pa ne uspe vstopiti v samo organizacijo sistema, ker ne more vplivati na tehnostrukturo. Vse drugače je s slovenskimi šolami, ki imajo svojo avtonomijo in delujejo vzporedno z italijanskimi šolami, kar daje dobre rezultate. Glede furlanščine pa je povsem drugače, ker je vse odvisno od države. Tudi če regija predlaga koristne stvari, npr. sekcijo za

---

⁴⁹ Svet Evrope je mednarodna organizacija, ki jo sestavlja 47 držav iz evropske regije, ustanovljena je bila z Londonskim sporazumom leta 1949.

furlanski jezik, tega ni mogoče izvesti, če ministrstvo za izobraževanje v Rimu s tem ne soglaša.

Boj za regionalni zakon iz leta 2007 (Legge regionale 18 dicembre 2007, n. 29 – Norme per la tutela, valorizzazione e promozione della lingua friulana – v nadaljevanju Regionalni zakon/2007) je bil obenem boj za pristojnosti regije v zvezi s poučevanjem furlanskega jezika. Vendar so bili člani, ki so se nanašali na te kompetence, črtani. Te ostajajo za regijo zelo splošne, saj regija ne more vstopiti v samo v organizacijo šolskega sistema. V glavnih črtah se predpisi, ki izhajajo iz tega regionalnega zakona, izvajajo. To so predpisi v zvezi s promocijo in rabo furlanskega jezika v javnem in v družbenem življenju. Veliko pa bi bilo potrebno postoriti še na področju prisotnosti furlanskega jezika v medijih in na področju tiska⁵⁰.

ARLeF (Agenzie regionâl pe lenghe furlane – Regionalna agencija za furlanski jezik)

je znanstvena ustanova, ustanovljena leta 2005, ki se ukvarja z izvajanjem jezikovne politike. S tem v zvezi izvaja različne aktivnosti. Izdali so *Grant Dizionari Bilengâl Talian-Furlan (Veliki dvojezični italijansko-furlanski slovar)*, izdajajo štirinajstdnevnik v furlanščini *Il Diari (Dnevnik)* ter revijo za otroke *Alc@Ce*. Organizirajo festival furlanske glasbe, furlanskega filma in risanih filmov, skrbijo za sinhronizacijo risank in dramskih besedil v furlanščino. »Delo, ki ga opravljamo, je uvajanje furlanščine tudi na področja življenja, ki niso vezana na tradicionalno furlansko življenje in na katerih je prevladujoča italijanščina«. Agencija torej skrbi za to, da je furlanski jezik prisoten v družbi, ki je sicer italijanizirana. »To so sicer kaplje v morje. Kljub temu se čuti napredek, delo daje sadove. Danes namreč mladi nimajo več predsodkov, kot je to bilo še pred 40. leti. Dvajsetletniki ne povezujejo več furlanskega jezika z inferiornostjo in kompleksi manjvrednosti, s kmečkim in podobno. Mladi se udeležujejo aktivnosti, tak primer je branje biblije v furlanskem jeziku⁵¹«.

O prisotnost furlanščine v medijih je več povedal Carlo Puppo

»Prisotnost furlanščine na TV je majhna, sporadična in v glavnem slabše kvalitete ter v veliki večini odvisna od regionalnega financiranja. Produkcija je odvisna od višine sredstev. Kar pomeni, da ni oddaj v furlanščini, če ni za to namenjenega denarja. Za lokalno zasebno Telefriuli velja, da je gledanost večja, ko oddajajo v furlanščini. Javna RTV RAI ne upošteva Državnega zakona 482/99, ki zagotavlja produkcijo v

⁵⁰ Intervju z Williamom Cisilinom, predsednikom ARLeF-a, Videm, julij 2012.

⁵¹ Intervju z Williamom Cisilinom, predsednikom ARLeF-a, Videm, julij 2012.

manjšinskih jezikih, torej tudi v furlanščini. Razen v redkih primerih, je vse radijske in televizijske oddaje v furlanščini, ki so nastale na Regionalnem sedežu RAI v Trstu, finančno podprla Avtonomna dežela Furlanija – Julijska Krajina. Odkar regija teh programov ne financira več, ni oddaj v furlanskem jeziku.

Furlanščina je pomembno prisotna v zasebnem sektorju radiofonije, ki ni neposredno vezan na regionalno financiranje. To sta Radio Onde Furlane, ki deluje v Vidmu že od leta 1980 in ustvarja 60 do 70 % svojega programa v furlanščini, ter Radio Spazio 103, ki oddaja v furlanščini le približno dve uri dnevno. Radio Onde Furlane ni le radijska postaja, ampak deluje kot zadruga, ki se ukvarja še z založništvom in z moderno avdiovizualno produkcijo v furlanščini in njeno promocijo.

Kar se tiče prisotnosti furlanskega jezika v tisku (ta se je pričela v 19. stoletju s tiskanjem almanahov in izdajanjem tednika *Floreat dal Palaz*, ki je izhajal med leti 1883 in 1886), gre v prvi vrsti omeniti časopis *La Patrie del Friûl*. Mesečnik je začel izhajati že leta 1946 in izhaja še danes. Že nekaj časa je prisoten mesečnik *Ladins dal Friûl*, tiskan zelo špartansko in le za svoje naročnike. Nekaj let izhaja z javnim denarjem tiskan in brezplačen štirinajstdnevnik *Il Diari* ter revija za otroke *Alc@Ce*, ki izide šestkrat v letu. Tu so še letne produkcije, npr. *Segnâl di lûs*, ki je posvečen filmu, *Novis Pagjinis Furlanis*, ki je revija Zveze pisateljev Furlanije, in znanstvena revija *Il giornâl furlan des sciencis*. K vsemu temu je treba dodati še produkcijo Furlanskega filološkega društva (že omenjeni almanah *Strolic furlan* ter reviji *Ce fastu* in *Sot la Nape*). Furlanski jezik najdemo še na eni strani katoliškega tednika *La vita catolica* in enkrat mesečno na straneh *Il mesaggero Veneto*.⁵²

Furlanščina je prisotna tudi na internetu na straneh Wikipedie in po blogih v furlanščini (npr. Contecurte, ki objavlja kratke zgodbe v furlanskem jeziku)«.

Raziskava o jezikovnih skupnostih v Deželi Furlaniji – Julijski Krajini

Med letoma 2007 in 2008 je Statistična služba Furlanije – Julijske Krajine izvedla raziskavo o jezikovnih skupnostih Avtonomne dežele Furlanije – Julijske Krajine (v nadaljevanju FJK). Raziskava je zajela furlansko, slovensko in nemško govoreča območja, ki so zaščitena z evropskimi predpisi, z Državnim zakonom 482/1999 in z deželnimi zakonskimi predpisi. Furlanski, slovenski in nemški jezik so eden od konstitutivnih dejavnikov avtonomnosti dežele FJK. Le-to sestavlja 219 občin, od tega

---

⁵² Podatke o prisotnosti furlanščine v medijih je posredoval Carlo Puppo po elektronski pošti, dne 07. 12. 2012. Moja pripomba: furlanščino najdemo enkrat mesečno tudi na straneh goriškega škofijskega glasila *Voce Isontina*.

jih 199 pripada ozemlju, kjer je prisotna vsaj ena od treh manjšinskih skupnosti (to je kar 80 % ozemlja in prebivalstva), v 175 občinah pa živijo furlansko govoreči prebivalci. Štirijezična raziskava je plod sodelovanja in timskega dela slovenskega raziskovalnega centra iz Trsta (SLORI) in Furlanskega filološkega društva (SFF). Zajetih je bilo 3000 anketirancev, od tega 2150 iz furlansko govoreče skupnosti, 750 anketirancev iz občin, kjer je prisotna slovenska skupnost in 100 anketirancev, kjer je prisotna nemško govoreča skupnost. Namen raziskave je bil večplasten: pridobiti podatke o stopnji ozaveščenosti, percepcije in poznavanja veljavnih pravnih norm, ki ščitijo jezikovne manjšine na področju FJK, o zadovoljstvu prebivalstva glede zaščite jezika, o zadostnosti informiranja in komunikacije glede norm o jezikovni zaščiti. Ne nazadnje je bil namen tudi ozaveščanje prebivalstva, ki pripada tem avtohtonim jezikovnim skupnostim.⁵³

Kvalitativna analiza rezultatov raziskave je pokazala, da lahko anketirance delimo na dve skupini: na tiste, ki izražajo furlansko identiteto in furlanski jezik razumejo kot enega ključnih identifikacijskih simbolov, in na tiste, ki ne izražajo furlanske identitete oziroma jim jezik ni pomemben.

Med prve spada velika večina izprašanih Furlanov, ki meni, da je pomembna ali zelo pomembna uvedba furlanščine v šole, v vzgojne vsebine, v gledališče itd.; da obstaja volja po učenju furlanščine, večji interes in občutljivost do tega jezika, da se jezika ne sramujejo več, da se udeležujejo raznih aktivnosti, tečajev furlanščine in ciljnih projektov, ki se odvijajo v ta namen.

Sem spadajo tudi tisti izprašani, ki so izrazili kritičnost. Ti menijo, da šola ne kaže dovolj prizadevanja za dejansko uvedbo furlanščine v učne vsebine in spoznavanje furlanske kulture; da predlog, da bi v vrtcih govorili furlansko, ni bil sprejet, ker učiteljice ne govorijo furlansko; da je furlanščina sicer bila vpeljana v šole, ampak razvoj ni šel v pravi smeri; da osebje, ki dela pri posameznih projektih, ni vedno dovolj kompetentno; da so nekateri projekti slabo koordinirani; da primanjkuje sistematičnosti in kontinuitete; včasih pa predstavljajo projekti le pretvezo za kaj drugega. Kritičnost so izrazili tudi tisti anketiranci, ki so menili, da bi morali bolj spoznavati svojo zgodovino in izvore, kar bi pri mladih dvignilo občutek pripadnosti. Kot prvo bi ti morali razumeti, da furlanščina ni le dialekt, ki ga govorijo njegovi privrženci, starejši ljudje in prebivalci hribovitih in kmečkih delov Furlanije, ampak gre za samostojni

---

⁵³ *Raziskava o jezikovnih skupnostih Furlanije - Julijske krajine (Indagine sulle comunità linguistiche del Friuli - Venezia Giulia*; Emidio Susič, Adriana Janežič, Feliciano Medeot; Poligrafiche di San Marco, Cormons, leto 2010), str. 7–19.

jezik, ki naj bi postal jezik institucij. Poznavanje jezika pa bi moralo postati del učnega sistema mladih.

V drugo skupino anketirancev spadajo tisti, ki v svojih odgovorih kažejo nasprotovanja ali zmanjšujejo pomen rabe furlanskega jezika: menijo, da jezik ni bistvenega pomena; da se furlanščino govori vedno manj, da šola ponuja različico furlanščine, ki je drugačna od tistih, ki se govorijo po krajih bivanja; da bi bilo bolje, če bi se mladi učili kakega tujega jezika, saj se furlanščino lahko naučijo doma; da furlanščina ne sme odvzeti prostora učenju za življenje in delo bolj potrebnih predmetov; da znanje furlanščine ni tako koristno, da bi ga bilo vredno vnesti v kurikulum; znanje furlanščine ne pomaga pri iskanju zaposlitve po ostalih delih Italije in po Evropi; potreba po znanju italijanščine je pomembnejša, da bi se lahko sporazumevali z drugimi, na tem teritoriju prisotnimi etnijami.⁵⁴

Raziskava kaže, da je v zadnjih petih letih število tistih, ki opažajo večjo rabo furlanščine v javnosti, večje od števila tistih, ki menijo, da se je raba zmanjšala. (izjema so Pordenone, Zahodna Furlanija in Vzhodna Furlanija). Le nekaj števil: za 31 % vprašanih se je situacija glede furlanščine izboljšala. 41 % jih meni, da situacija ostaja ista, 20 % pa jih meni, da se je situacija poslabšala.⁵⁵

Tisti izprašani, ki so odgovorili, da se je situacija glede furlanskega jezika v zadnjih petih letih izboljšala, so ta stališča podkrepili z naslednjimi ugotovitvami: furlanščina se lahko govori svobodno; v preteklosti ni bilo spodobno govoriti furlansko v javnosti, danes se opažajo prav nasprotne tendence; povečalo se je zanimanje za furlansko kulturo; danes se piše poezijo v furlanskem jeziku in se računa po furlansko, več je pisne furlanščine, več se je sliši na TV, v cerkvi; povečala se je njena raba v družinskem okolju, poskuša se jo vnesti v šolski sistem; furlanščino se učijo tudi tisti, ki niso Furlani, mladi govorijo furlansko brez kompleksa manjvrednosti, furlanščino študirajo na Univerzi v Vidmu; furlanščini je namenjena večja pozornost in zaščita; furlanščina je javno priznana; bolj se jo rabi v javnem življenju, po uradih, kjer dobimo lahko tudi obrazce, napisane v furlanščini, opaža se dvojezične cestne table; ljudi se ozavešča preko raznih manifestacij; po občinah so organizirani tečaji furlanskega jezika; boljša je informiranost o koristnosti rabe furlanščine.

Tisti vprašani, ki so podali negativne odgovore glede rabe furlanščine, so izjave podkrepili z naslednjimi ugotovitvami: znanje furlanščine ne pripomore k iskanju zaposlitve; prisiljeni so rabiti italijanščino; furlanščina se uporablja samo v pogovoru s

---

⁵⁴ Ibid, str. 125–126.

⁵⁵ Ibid, str. 129–130.

prijatelji; furlanščina živi le po vaseh, v mestih se izgublja; ljudje nimajo poguma, da bi govorili furlansko; ljudje v javnosti ne govorijo furlansko, ker se bojijo, da bi jih označili za »kmete« ali nevedneže; v furlanskem prostoru živi že mnogo tujcev, poleg tega pa tudi zaradi ostalih prebivalcev ni prav, da se govori furlansko; po krivdi samih Furlanov se furlanščina govori vedno manj; furlanščina bo sčasoma izumrla; v Tržiču se ljudje sramujejo furlanščine, poleg tega je tam tudi veliko tujcev, s katerimi se govori italijansko; prebivalci Pordenona so skoraj vsi Benečani, poleg tega pa je tam prisotnih tudi veliko tujcev; v Gorici furlanščina izginja; znotraj družin z otroki ne govorijo več furlansko, kar je pa bolj pomembno od učenja preko tečajev; furlanščina bo izumrla, če se ne bo govorila po družinah.⁵⁶

Nove smernice jezikovne in kulturne politike

Oktobra leta 2012 je skupina raziskovalcev Mreže evropskih univerz za večjezičnost (EUNoM) v Bruslju predstavila izsledke triletnih raziskav na temo »Globalizacija, modernost in znanje: Priložnosti in izzivi v večjezičnem svetu«. Dokument analizira vplive procesov globalizacije in modernizacije na pojem jezika in posledično tudi na potrebe po spremembah pri učenju in poučevanju jezikov. Raziskovalci in drugi strokovnjaki, ki so sodelovali pri projektu EUNoM, so sestavili niz priporočil. Ta bodo vključena v nov program za obdobje 2014–2020, ki ga pripravlja Evropska komisija. Na tej osnovi bi morali graditi učinkovit program jezikovne politike tudi v Italiji in v FJK. Nove smernice predvidevajo v FJK uvajanje štirijezičnosti na osnovni ravni. Cilj te faze izobraževanja bi bil vzgajanje šolske populacije k »učenju učenja tujih jezikov«, kar je ključna predpostavka za doseganje večjezičnosti v odrasli dobi. Regionalna politika bi morala delovati v smeri širše ozaveščenosti družin in javnega mnenja ter sistematičnega sodelovanja z Univerzo v Vidmu, ki bi razvijala ustrezna orodja in usposabljala učitelje. Vsak učitelj (tudi za matematiko, fiziko, zgodovino, itd) bi postal tudi učitelj jezikov. Ti bi različne učne vsebine podajali v različnih ciljnih jezikih (način CLIL – Content and Language Integrated Learning). V povezavi s tem bi bilo potrebno prestrukturirati strokovno usposobljenost učiteljev, strokovnim znanjem bi morali dodati še jezikovne teorije in teorije učenja. Ob vstopu v srednjo šolo bi bili dijaki ob ustrezni pomoči že sposobni samostojno izbrati jezik (vsaj dva), ki bi ga želeli nadgraditi do večjega nivoja ustne in pisne pristojnosti ali bi izbrali nek nov tuj jezik. Izbira bi izhajala iz lastnih interesov ali iz potreb naslova izbranega študija in iz zahtev delovnega področja.

---

⁵⁶ Ibid, str. 130–131.

Projektirati bi morali tudi večjezično edukacijo odraslih ob upoštevanju njihovih konkretnih potreb v interakciji s skupnostjo in delovnim okoljem.

Ta pogled na poučevanje jezikov predvideva primarno kompetenco province FJK nad izobraževanjem, po vzoru provinc Bolcano in Trento, za kar bi morali zaprositi in tudi doseči od države. To bi omogočilo možnost sprejemanja zakonske podlage, s pomočjo katere bi razrešili eno od pomembnih vozlišč, to je organizacija šolstva.⁵⁷

---

⁵⁷*Verso un nuovo paradigma nella politica linguistica e culturale*, svoj esej mi je februarja 2013 po elektronski pošti poslala Silvana Schiavi Fachin iz skupine raziskovalcev Mednarodnega centra za večjezičnost Univerze v Vidmu.

4 VPRAŠALNIK ZA INFORMATORJE IN ANALIZA ODGOVOROV S POMOČJO RAZISKOVALNIH VPRAŠANJ

4.1 VPRAŠALNIK

- Kaj pomeni za vas biti Furlan? (Kaj vas opredeljuje kot Furlana?)
  - Kaj se dogaja s furlansko identiteto v današnji stvarnosti (evropeizacija, globalizacija, migracije)?
  - Ali obstaja nevarnost, da bo furlanstvo v sodobni politično-ekonomski situaciji zamrlo? Ali pa je današnji čas, ki daje poudarek regijam, naklonjen furlanstvu?
  - V katerih socialnih skupinah je danes furlanska etnična zavest najbolj izražena?
  - Ali ima ohranjanje furlanskih tradicij le folklorni pomen ali pa ima nek globlji identifikacijski pomen?
  - Kako sobivata oz. v kakšnem odnosu sta v Furlaniji furlanski in italijanski jezik?
  - Ali je furlanski jezik pravilno umeščen v javno življenje?
  - Ali ste zadovoljni s položajem furlanskega jezika, ki je sedaj uradno priznan manjšinski jezik? Se zavzimate za dvojezičnost ali pa celo za to, da bi furlanščina postala prvi uradni jezik Furlanije?
  - Se zavzimate za večjo avtonomijo? V kakšnem smislu oziroma na katerih področjih – gospodarskem, kulturnem, političnem?
  - Kdaj vi in člani vaše družine uporabljate furlanski jezik, kdaj pa kakega drugega?
  - Kakšen odnos do furlanstva ima politična stranka, ki jo podpirate?
  - Kaj bi še radi dodali?⁵⁸
-

4.2 ANALIZA ODGOVOROV S POMOČJO RAZISKOVALNIH VPRAŠANJ

- **Kaj se dogaja s furlansko identiteto znotraj italijanske države?**

Glede na odgovore informatorjev lahko rečem, da so si mnenja glede stanja furlanske identitete znotraj italijanske države različna. Brunetti je mnenja, da »znotraj Furlanije poteka proces izginjanja furlanske identitete, saj italijanska politika ignorira tako 6. člen ustave, kot tudi Državni zakon iz leta 1999 o zaščiti jezikovnih manjšin in vse

---

⁵⁸ Odgovore sem prevedla v slovenščino in so k diplomski nalogi dodani kot priloga.

regionalne zakone. Vedno bolj se krči financiranje izvajanja zaščitnih zakonov, dajejo se le načelne izjave o zaščiti, kar dejansko pomeni ponovno centralizacijo« (Brunetti, junij 2012). Ceschia dodaja, da »nacionalistično italijansko kulturo na furlanskem območju krepijo še sedanji ekonomski in družbenopolitični dejavniki« (Ceschia, junij 2012). »V taki situaciji ni lahko biti Furlan, lažje se je obnašati tako, kot želijo drugi in kot narekuje politika«, pravi Puppo. To ni nov pojav, saj se na furlanskem območju, kjer prevladuje italijanska nacionalistična kultura, vrši politika asimilacije že od leta 1866. Namen sedanje nacionalistične italijanske politike je skrčiti furlansko avtonomijo na minimum, kar slabi furlansko identiteto (Puppo, julij 2012). Puppo tudi ugotavlja, »da vzroka za tako stanje ne gre iskati le v centralistični politiki in ekonomski krizi, ampak tudi v šibki regionalni politiki. Furlansko identiteto bi bilo potrebno aktivirati tako, da bi zaživela v popolnosti. Orodja za ozaveščanje in stimuliranje kolektivne zavesti pa imajo v rokah furlanski intelektualci. Žal so se ti v večini primerov podredili italijanski etnični zavesti, ali pa se obnašajo dvoumno«. Vendar pa na srečo obstaja še ozka skupina močno angažiranih Furlanov. Ta je transverzalno porazdeljena po vseh skupinah (Puppo, julij 2012). Temu opažanju se pridružuje tudi Cisillino (Cisilino, julij 2012). Ceschia pa je mnenja, da se etnična zavest najbolj izraža pri ozki skupini intelektualcev, ki razmišljajo s svojo glavo. Med preprostim prebivalstvom pa je izražanje etnične zavesti bolj spontano in z manj politične zavesti (Ceschia, junij 2012). Brunetti opazuje, da se furlanska etnična zavest kaže v največji meri med kmečkim in delavskim prebivalstvom ter med ljudmi s svobodnimi poklici. Znotraj državnega in regionalnega aparata, kjer vlada italijanski nacionalizem, pa je ta zavest močno oslABLJENA (Brunetti, junij 2012). Po mnenju Silvine Schiavi pa se furlanska zavest nedvomno kaže »pri tistih mladih, ki na kulturnem področju ustvarjajo kvalitetne projekte v furlanskem jeziku. Vendar žal težka prodrejo in si pridobijo potrebna finančna sredstva, ker se z regionalnim denarjem raje podpira folklorne prireditve in šagre, ki porabijo veliko denarja, puščajo pa malo sledi« (Schiavi, julij 2012). Veliko zavest kažejo tudi tisti, ki ustvarjajo Radio Onde Furlane in vsi tisti, ki ga poslušajo (Stolfo, avgust 2012).

Furlanija je sestavni del Avtonomne dežele FJK znotraj Republike Italije. »Regionalna avtonomija je plod dolgega boja male, bojevitne skupine Furlanov. Osnova za to priznanje pa je bila dana z Ustavo republike Italije v neki drugi zgodovinski in moralni klimi takoj po drugi svetovni vojni,« ugotavlja Puppo. Zaradi različnih ovir je do avtonomije prišlo šele leta 1963, vendar znotraj FJK, ki združuje skoraj v celoti

zgodovinsko Furlanijo, del Krasa z večinskim slovenskim prebivalstvom ter mesto Trst (Puppo, julij 2012).

Stolfo je mnenja, da bi bilo potrebno sedanjo avtonomijo bolje izvajati, kajti sedaj ostaja v glavnem na papirju. »Saj 3. člen statuta FJK pravi, da 'regija zagotavlja enakopravnost pravic in enakopravno obravnavanje vseh njenih prebivalcev, ne glede na to, kateri jezikovni skupino pripadajo, vključujoč zaščito njihovih kulturnih in etničnih značilnosti'« (Stolfo, avgust 2012).

Cisilino se zavzema za »večjo regionalno avtonomijo, ki je za boljše upravljanje regije nujna. V tem zgodovinskem obdobju je avtonomija možna le v okviru italijanske države in ni realistično razmišljati o svoji državi. Ni pa izključeno, da bi do tega prišlo čez kakih 150 let« (Cisilino, julij 2012). Puppo razmišlja podobno. Verjame, da bo možno priti do večje avtonomije in celo do popolne samostojnosti, ko bodo nastopile za to realne možnosti. Verjame v pravico Furlanov do samoodločanja (Puppo, julij 2012). Ceschia pripada avtonomistični stranki, ki je delovala v preteklih desetletjih. Sedaj se zavzema za federalizem, še najbolje federalizem znotraj evropske države (Ceschia, junij 2012). Tudi Toffoli je za federalizem, ki bi upošteval vse zgodovinske in jezikovne identitete in kjer bi se skupnosti samostojno odločale o vseh zanje pomembnih temah in v okolju prijazni perspektivi (Toffoli, avgust 2012). Tassin ni za večjo avtonomijo, ker je že nad obstoječo, »ki je povzročila korupcijo in privilegije«, razočaran. Želi pa si državo, ki bi se resnično zavedala svojih manjšin in pluralnosti po vzoru Švice ali pa Kanade (Tassin, september 2012). Tudi Anna Madriz meni, da avtonomijo Furlani že imajo in tudi zakone, ki ščitijo njene specifikke. Vendar pa mora obstajati politična volja po tem, da bi se v praksi zakoni izvajali. Ker pa so kot avtonomna pokrajina del italijanske države, morajo v tem smislu tudi delovati (Madriz, september 2012).

V svojih odgovorih so informatorji kot pomembno prvino furlanske kulture, ki je del furlanske identitete, navajali tudi furlanske tradicije. Te je po njihovem mnenju smiselno negovati, vendar le tiste, ki predstavljajo korist in dajejo vitalnost furlanski identiteti (Brunetti, junij 2012), ohranjajo identifikacijski pomen (Puppo, julij, 2012) in pripomorejo k živosti in razvoju identitete (Stolfo, avgust, 2012). To pa ne velja za razne folkloristične pobude, konstrukte in »izmišljene tradicije«, kot so npr. šagre (Cisilino, julij 2012, Schiavi, julij 2012, Madriz, september 2012, Tassin, september 2012).

Po mnenju Toffolija »sta si identiteta in tradicija kot koncepta podobna. Furlanske tradicije so bile omehčane tako, da ne bi ogrožale prevladujočega diskurza moči. Izloženo, folklorizirano in omrvičeno je bilo vse, kar bi bilo lahko nevarno« (Toffoli, avgust 2012). Kot pravi Ceschia, »je italijanska nacionalistična kultura dopuščala le tiste furlanske folklorne prakse, ki so bile v skladu s prevladujočim italijanstvom« (Ceschia, junij 2012). Kar je lahko »način za 'naravnavanje furlanstva' na neškodljive teme, ki ne bi prihajale v konflikt z italijanstvom. Za ta namen služijo dobro t. i. izmišljene tradicije« (Puppo, julij 2012). V mnogih primerih pa imajo te vrednost le kot spoštovanje preteklih običajev (Brunetti, junij, 2012) in kot folklor, ki se izvaja le priložnostno in je zato »neškodljiva« (Ceschia, junij, 2012). Po mnenju Ceschie negovanje tradicij ni dovolj za ohranitev furlanske identitete, najpomembnejši zanjo je jezik (Ceschia, junij 2012).

Informatorji so se v svojih odgovorih dotikali tudi pomena političnega delovanja za furlansko identiteto. Cisilino ugotavlja, da v tem zgodovinskem obdobju v Furlaniji ni neke politične formacije, ki bi zagovarjala furlanske interese. Sicer imajo tradicijo levičarjev in katolikov, od katerih so oboji gojili avtonomistične ideje. Kasneje so njihovi predstavniki prešli v sedaj delujoče stranke, npr. Lego nord, ki ima v svoji sredini predstavnike iz stranke Mf, ki je bila nekoč avtonomistična furlanska stranka. Tudi danes se lahko znotraj italijanske politične leve in desnice zasledi senzibilnost glede furlanske avtonomije. Toda »Furlani danes nimajo svoje etnične stranke, kot je npr. Slovenska skupnost, ki bi se ukvarjala s tematikami, ki se tičejo furlanske problematike« (Cisilino, julij 2012). Stolfo izraža podobno mnenje in v Furlaniji čuti »pomanjkanje vsaj ene politične formacije (še boljše bi bili dve – levosredinska in desnosredinska), neodvisne od italijanskih strank, ki bi bila sposobna brez kakršnega koli vplivanja imeti dialog s temi strankami. Zнала naj bi jasno izraziti svoja stališča glede vprašanj, ki zadevajo Furlanijo. Med drugimi o identiteti, o jeziku (o jezikih) in o pravicah. S tem bi podžgali tudi druge stranke k bolj aktivnemu izražanju svojih pozicij« Stranka s takšno usmeritvijo bi najbrž imela danes možnosti na volitvah (Stolfo, avgust, 2012). Brunetti trenutno ne podpira nobene stranke. Saj so »stranke PD, UDC, Lega Nord ter PDL⁵⁹ s svojim delovanjem pokazale nasprotovanje do resne ašcite furlanske manjšine« (Brunetti, junij 2012). Tudi Cisilino trenutno ne podpira nobene politične stranke, saj grede po njegovem stranke tja, kamor piha veter. Dodaja, da so »trenutno stranke, npr. glede jezika, zelo oprezne« (Cisilino, julij 2012). Anna

---

⁵⁹ Demokratska stranka, Krščansko demokratska zveza, Severna liga in Liberalno demokratska stranka.

Madriz ne podpira nobene stranke in tudi meni, da stranke pogosto delujejo oportunistično (Madriz, september, 2012). Tassin podpira PD, katere odnos do furlanskega jezika in furlanstva je sicer dvoumen (Tassin, september 2012). Silvana Schiavi je bila od leta 1987 do leta 1992 poslanka v poslanski zbornici italijanskega parlamenta v času leve vlade, kjer je leta 1991 dosegla odobritev zakona o zaščiti jezikovnih manjšin. Meni, »da so današnji predstavniki levice izgubili gonilno moč, ki so jo imeli nekoč v zvezi s temi in drugimi temami« (Schiavi, julij 2012). Ceschia deluje politično za priznanje furlanščine kot uradnega jezika. To je bil tudi temelj programa stranke MF, v kateri je nekoč deloval (Ceschia, junij 2012).

-

- **Kakšno je stanje furlanskega jezika in kakšno vlogo za furlansko identiteto ima jezik danes?**

V FJK je furlanščina priznan manjšinski jezik, ni pa uradni jezik. Uradni jezik in jezik večine je italijanščina. Cisilino ugotavlja, da je »furlanščina za marsikoga neka hčerka italijanščine, kar pa ne drži« (Cisilino, julij 2012). Brunetti je mnenja, da »je na furlanskem območju italijanščina dominantni jezik, furlanščina pa dominirani jezik« (Brunetti, junij, 2012). Obstaja diglosija oziroma podrejenost furlanščine v odnosu do italijanščine (Ceschia, junij 2012 in Toffoli, avgust, 2012). »Furlanščina ima tako kot slovenščina in nemščina le omejeno, obrobno vlogo« (Stolfo, avgust 2012).

Cisilino razlaga, da furlanska identiteta ni vezana izključno na furlanski jezik, saj so v Furlaniji območja, kjer se ljudje čutijo Furlane, čeprav ne govorijo furlansko. To so npr. predeli blizu Veneta (San Vito, Portogruaro, Sacile). V nekaterih drugih predelih Furlanije pa je jezikovna komponenta zelo močna (npr. Codroipo). Furlane se lahko počutijo tudi emigranti druge ali tretje generacije, ki ne govorijo več furlansko (Cisilino, julij 2012). Kot pravi Anna Madriz, je jezik pomemben, toda prepričanje, da si del sociokulturne furlanske skupnosti, je temeljnega pomena (Madriz, 31. julij 2012). Med intelektualci se odvijajo polemike o tem, ali sploh lahko govorimo o furlanski identiteti brez furlanskega jezika. Cisilino, za katerega je furlanščina temeljnega pomena za furlansko identiteto, pravi: »Strinjam se s furlanskim intelektualcem D'Aroncom, ki je mnenja, da je furlanska identiteta brez furlanskega jezika nekaj podobnega, kot če bi kuhali polento brez moke« (Cisilino, julij 2012).

Vsi sodelujoči so mnenja, da furlanščina ni pravilno in dovolj umeščena v furlansko javno življenje in da Italija ne spoštuje zakonov o zaščiti furlanskega jezika. Menijo, da bi moral imeti furlanski jezik boljši status in večjo vpetost v življenje. V pogledih in

predlogih, kakšen bi moral biti uradni status furlanskega jezika, pa so v odgovorih posameznih informatorjev vsebinske razlike.

Stolfo ocenjuje, da je na furlanskih govornih območjih »furlanščina izgubljala bitko z italijanščino še posebej v zadnjem stoletju. Glavni vzrok za to je bilo vsiljevanje italijanščine kot edinega jezika v šolski in upravni sistem in sploh v vsako obliko uradne rabe« (Stolfo, julij 2012).

Temelj zaščite furlanskega jezika je bil zapisan leta 1947 v italijanski ustavi. Kljub zaščitnim zakonom, ki pa so prišli zelo pozno (to so Državni zakon 482 iz leta 1999 o zaščiti jezikovnih manjšin in regionalni zakoni, zadnji je Regionalni zakon o furlanskem jeziku iz leta 2007), ostaja italijanščina še naprej jezik javne uprave, izobraževanja in sredstev komunikacije, furlanščina pa ostaja marginalizirana. To lahko opazimo v mnogih kontekstih javne rabe: v trgovskih dejavnostih, v turizmu, v mladinski in socialni politiki, v storitvenih dejavnostih, pri delu, v prostem času (Stolfo, avgust, 2012). Prevladujočega položaja italijanščine tudi v prihodnosti ne bo lahko preseči, saj zakonov ni mogoče izvajati brez potrebne finančne podpore (Puppo, julij 2012).

»V Furlaniji gre dejansko le za določeno toleranco do furlanščine. Kdor govori furlansko, govori tudi italijansko, obratno pa ni tako,« pravi Cisilino (Cisilino, julij 2012). Zakon 482/1999 predvideva rabo furlanščine v šolah in drugih inštitucijah, v medijih (še posebej na javni TV in radiu) in v storitvenih dejavnostih. Toda ta zakon se izvaja le deloma. Določen napredek se vidi v javni rabi furlanščine, manjši napredek je viden v šoli, nobenega napredka pa ni v rabi furlanščine na javnem radiu in TV (Stolfo, julij 2012). Razen v redkih primerih, je vse radijske in televizijske oddaje v furlanščini, ki so nastale na Regionalnem sedežu RAI v Trstu, finančno podprla FJK. Odkar regija teh programov ne financira več, ni več oddaj v furlanskem jeziku (Puppo, december 2012).

Tudi v cerkvi se v splošnem še naprej rabi italijanščina, furlanščini je posvečena le kakšna nedeljska maša v redkih cerkvah (Schiavi, julij 2012; Tassin, september 2012).

Zaščitni zakon bi se moral torej bolj in bolje izvajati (Stolfo, avgust 2012). Cisilino ugotavlja, da je slabo, ker »regija nima primarnih kompetenc pri organizaciji poučevanja furlanščine po šolah, te ostajajo v rokah države. Ta pa ni sposobna urejati problema. Zato se dogaja, da nekatere šole poučujejo otroke furlanščino najmanj eno uro tedensko, kot predvideva zakon, druge pa ne pristopijo k poučevanju, tudi če so se za to odločili starši. S tem kršijo Zakon 482/1999 o zaščiti zgodovinskih jezikovnih

manjšin. Večjo avtonomijo na področju šolstva smo poskušali doseči z Regionalnim zakonom iz leta 2007. Vendar je država leta 2010 črtala člene, ki so se nanašali na večjo avtonomijo glede poučevanja in rabe furlanščine po šolah. Kompetence so v zakonu zapisane zelo splošno. Nanašajo se v glavnem na promocijo in rabo furlanskega jezika v javnem in družbenem življenju» (Cisilino, julij 2012). Silvana Schiavi meni, da kljub obstoječim zakonom ni resne strategije v zvezi s furlanskim jezikom, ki bi se vnašala v šole, institucije, medije in v javno življenje. »Zato ostajajo zakoni v praksi skoraj povsem neuresničeni. K temu pripomore še gospodarska kriza, ki prinaša ekonomistično razmišljanje tudi v šolstvo in s tem posledično zanemarjanje pomembnih vidikov življenja, kot sta npr. vzgoja in izobraževanje. Potrebno bi bilo doseči popolno regionalno kompetenco na šolskem področju« (Schiavi, julij 2012). Puppo pa je mnenja, da »krivde ne gre iskati le v državni politiki in gospodarski krizi, ampak tudi v šibki regionalni politiki, h kateri veliko prispeva nenaravna sestava Dežele FJK. Ta združuje Furlanijo, del Krasa z večinskim slovenskim prebivalstvom ter mesto Trst. Nekateri tržaški ambienti so bili glavni nasprotnik izvajanja resne jezikovne politike v prid furlanskemu jeziku, kar slabi furlansko identiteto pa tudi regijo samo« (Puppo, julij 2012).

Tudi danes še vedno govorijo furlanščino večinoma starejši prebivalci ruralnih območij (Puppo, julij 2012). Tassin meni, »da so mogoče še najbolj ravnodušni do rabe furlanščine tisti 'izobraženci', ki mislijo, da se je potrebno odreči jeziku 'bede', če naj bodo del meščanstva« (Tassin, september 2012). Kot pravi Cisilino, pa so po drugi strani »prav nekatere intelektualne skupine dosegle nov socialni status furlanskega jezika, novo klimo in jezikovno zavest med vsem prebivalstvom. Kljub temu, da se je število furlansko govorečih zmanjšalo, se je jezikovna zavest povečala. Danes neobremenjeno govorijo furlansko tudi mladi, za razliko od njihovih staršev, ki so jim v mladosti vsiljevali italijanščino« (Cisilino, julij, 2012, Stolfo, avgust 2012, Puppo, julij 2012). Prav ti danes zahtevajo za svoje otroke učenje furlanskega jezika (Puppo, julij 2012). Ceschia trdi, da ima za te pozitivne spremembe zasluge politično delovanje stranke Mf v preteklih desetletjih (Ceschia, junij 2012).

Prišlo je torej do spremembe v mentaliteti. V vsakdanjem življenju se določene aktivnosti že odvijajo v furlanščini. Mladi, ki ne povezujejo več furlanščine z zaostalostjo in inferiornostjo, se udeležujejo raznih aktivnosti, kot je npr. branje *Svetega pisma* v furlanščini. Cisilino opazuje, da tudi politiki danes govorijo furlansko, česar si še pred 30. leti ni bilo mogoče niti misliti. »Celo furlanski škof spregovori

furlansko, čeprav ni Furlan.« Pri politikih in duhovnikih gre lahko le za način pridobivanja naklonjenosti, vendar mišljeno v pozitivnem smislu (Cisilino, julij 2012). Tudi Stolfo je mnenja, da se furlanščino sliši in vidi nekoliko več kot pred 20. leti. Vidimo jo na dvojezičnih občestnih tablah, delno se rabi v javnem življenju (npr. pri govorih politikov, po inštitucijah, npr. na občinah, v šolah), deloma tudi v tisku, na spletu in na Radiu Onde Furlane. Odnos do furlanščine je manj negativen, kot je bil še pred 20. leti. V Vidmu, Gorici, Pordenonu lahko slišimo furlanščino pogosteje kot še pred kakšnim desetletjem nazaj. »Če si pred dvajsetimi leti na železniški postaji kupoval vozovnico ali pa spraševal za informacije v furlanskem jeziku, si odgovor z žaljivim tonom dobil le v italijanščini. Danes pa je povsem normalno, če vprašaš za vozovnico v furlanskem jeziku. Osebe ti odgovori v furlanščini, in to brez vsakršnih zadržkov in diskriminacije. To je moja osebna izkušnja. Nekaj podobnega se dogaja tudi po uradih in celo po trgovinah, kjer pa se opaža nekaj več predsodkov« (Stolfo, avgust, 2012). Opaža se, da ostajajo furlanščini zvesti tudi furlanski emigranti in njihovi potomci. Na pozitiven status furlanščine v družbi pa kažejo tudi imigranti, ki se želijo tega jezika učiti. Prav furlanščina bi morala postati sredstvo integracije za vse tiste, ki živijo in delajo v Furlaniji (Puppo, julij 2012).

Sodelujoči so mnenja, da bi moral furlanski jezik dobiti prestižnejši status znotraj furlanske družbe. Toffoli se zavzema za sistem, ki bi omogočil uradno dvojezičnost na furlanskih govornih območjih in učenje ostalih jezikov, ki zgodovinsko spadajo v jezikovno sestavo Furlanije, to sta slovenščina in nemščina (Toffoli, avgust 2012). Podobno si Schiavi želi, da bi v Furlaniji dosegli dvojezičnost, oziroma da bi si lahko prebivalci svobodno izbrali jezik, v katerem bi se izražali (Schiavi, julij 2012). Tassin se zavzema za progresivno uvajanje dvojezičnosti, začevši s šolo, javnimi uradi in cerkvijo (npr. nedeljska ali predpraznična maša v furlanščini) (Tassin, september 2012). Ceschia zagovarja mnenje, da je za ohranitev furlanske identitete nujno, da furlanščina postane uradni jezik (Ceschia, junij 2012). Cisilino meni, da bi bila »zmagovalna karta dvojezičnost ali še boljše večjezičnost glede na jezikovno specifiko« (Cisilino, julij 2012). Z njim si delita mnenje tudi Carlo Puppo in Marco Stolfo. Slednji meni, da bi usmerjenost k večjezičnosti dala večjo možnost socialno-ekonomskemu razvoju. Z uvajanjem večjezičnosti bi morali začeti že v šoli, kasneje bi proces prenesli na celotno furlansko skupnost. Sadove dela, ki bi ga morali začeti že danes, pa bi žele šele naslednje generacije (Stolfo, avgust 2012; Puppo, julij 2012). Anna Madriz pa je drugačnega mnenja. Meni, da furlanščina ne more postati alternativa italijanskemu

jeziku in ne more postati uradni jezik. Velja pa jo bolj negovati. »Kajti jezik naredi ljudstvo. In če ga ljudstvo govori, ostaja v njeni DNK zato tudi furlanstvo ne more izginiti.« Zdi se ji primerno, da furlanščina ostaja uradno priznan manjšinski jezik. Dvojezičnosti ne podpira, ker je na furlanskem prostoru prisotna večjezičnost. Furlanščino je potrebno negovati kot del svetovne kulturne dediščine. Zavedati se je treba, da je na svetu živih jezikov okoli pet tisoč⁶⁰ in da jih vsako leto izumre petindvajset (Madriz, september 2012)

▪ **Kakšen vpliv imajo sodobni fenomeni (evropska integracija, globalizacija, imigracije) na furlansko identiteto?**

Če si izposodim besede enega od informatorjev (Ceschia), lahko povzamem, da vplivajo današnji fenomeni na furlansko identiteto podobno, kot vplivajo na identitete drugih narodov, še posebno manjšin, kot je furlanska (Ceschia, junij 2012). Institucije evropske skupnosti so v 80. in v 90. letih 20. stoletja promovirale manjšine in imele ključni pomen za priznanje furlanskega jezika. S pristopanjem držav z vzhoda (Poljska, Litva, Estonija, Romunija in druge), ki imajo nerazrešena manjšinska vprašanja, pa so te institucije manjšinske probleme »pometle pod preprogo«, kar danes Furlanom ne pomaga pri kremitvi njihove identitete, ampak ravno nasprotno. »Vloga regij je trenutno v veliki krizi« ugotavlja Cisilino (Cisilino, julij 2012), Ceschia pa izjavlja, da »se regijam namenja manj pozornosti, kot se kaže v retoriki o decentralizaciji regij« (Ceschia, junij 2012). Tudi Stolfo ugotavlja, da »deluje Evropa danes v prid ekonomiji in državam Evropske unije, te pa delujejo nacionalistično. Kljub temu proces evropske integracije in njena pluralnost Furlanom dajeta priložnost za razvoj lastne identitete. Če pa to ne bo veljalo, Evrope v resnici ni« (Stolfo, avgust 2012).

»Globalizacija je na nek način dala pomen tako italijanski, kot tudi furlanski identiteti in furlanskem jeziku v smislu ponovnega odkrivanja korenin,« pravi Cisilino Vendar pa se globalizacija in novi migracijski tokovi dogajajo prav v času, ko je furlanska identiteta oslABLJENA in je vloga regij v krizi (Cisilino, julij 2012). Kljub temu večina sodelujočih meni, da sodobni fenomeni sicer vplivajo na furlansko identiteto in jo spreminjajo, ne bi pa smeli biti zanjo usodni, saj je v svoji zgodovini pokazala odpornost na vse vrste pritiskov. Puppo razlaga, da je bila Furlanija zaradi geografskih zakonitosti vedno območje migracij. Zato se na furlanskem območju govorijo jeziki, ki pripadajo kar trem jezikovnim skupinam – germanski, romanski in slovanski. Skupine

---

⁶⁰ Moja opomba: po podatkih UNESCO obstaja v svetu okoli sedem tisoč jezikov.

so se integrirale v prostor in so prispevale k obogatitvi skupnosti, ne da bi jo bistveno spremenile. Pri nevtralizaciji negativnih vplivov sodobnih fenomenov globalizacije in migracijskih tokov ima pomembno vlogo ustrezna jezikovna politika. »Če bo ta ostajala še naprej šibka in bo furlanski jezik ostajal marginaliziran, bodo imeli migracijski tokovi in učinki globalizacije negativne posledice. Furlanski jezik bi moral postati sredstvo integracije za vse, ki živijo in delajo v Furlaniji« (Puppo, julij 2012). Ker so bili Furlani sami dolga stoletja emigranti, dobro poznajo probleme imigrantov. Večja zaprtost do imigrantov se kaže tam, kjer je furlanska identiteta oslABLJENA zaradi prevladujočega italijanskega nacionalizma (Brunetti, junij 2012). Če pustimo ob strani določene rasistične in ksenofobne poglede, lahko rečemo, da prisotnost novih skupin imigrantov v Furlaniji pripomore k večji občutljivosti javnega mnenja, k večji zavesti in spoštovanju različnosti (Schiavi, julij 2012). Globalizacija po eni strani teži k poenotenju, asimilaciji in negiranju različnosti. Poleg teh tendenc je na srečo prisotna še druga dinamika, ki teži k priznavanju pluralnosti in razlik. Ta daje možnost tudi afirmaciji in evoluciji furlanske identitete (Stolfo, avgust 2012).

Odgovori nekaterih informatorjev izražajo pesimizem. Toffoli denimo meni, da Furlanija ni dovolj pripravljena na sodobne fenomene, ker nima ustrezne kulturne in politične baze, ustreznega zaščitnega programa in ustreznih institucij. Sedanja gospodarska kriza pa pride prav italijanski politiki in njeni težnji k vnovični centralizaciji (Toffoli, avgust, 2012).

5. ZAKLJUČEK

V svojem diplomskem delu sem si za nalogo zastavila prikazati furlansko identiteto – njeno formiranje skozi zgodovino in njeno stanje v današnjem času.

Za zaključek se bom pomudila pri današnjem stanju furlanske identitete.

Unitaristična politika risorgimenta (za razliko od politike Avstrije, ki je delovala v prid furlanstvu) in kasneje fašistična politika sta vplivali zaviralno na furlansko identiteto. Do vnovične obuditve je prišlo po 2. svetovni vojni. Spreminjanje miselnosti, konec blokvske delitve sveta in padec berlinskega zidu, so dale možnost, da se bolj uveljavijo regionalne identitete. Evropa je odprla pot pluralizmu in teritorialnim identitetam. Večje je zavedanje pomena vsake etnije in jezikovne skupnosti, saj izginjanje le-teh pomeni izgubo za svetovno kulturno dediščino. Prihaja do možnosti za dialektični odnos v sobivanju med lokalno kulturo in novo nastajajočo svetovno kulturo, ki je posledica evropske integracije in globalizacije. Nova miselnost deluje tudi v prid furlanski identiteti. Ta je, kot nam kažejo odgovori sodelujočih na zastavljena vprašanja, še kako živ organizem. Preprosta podeželska furlanska identiteta postaja vse bolj domena elit, te pa jo želijo uveljaviti v političnem in kulturnem smislu.

150 let pripadnosti italijanski državi, ki je bila vedno unitaristična, pa je naredilo svoje. »Večina Furlanov je zato razpeta med državi zvestim patriotizmom in med svojim specifičnim furlanskim patriotizmom«. ⁶¹ Na sedanje stanje furlanske identitete vplivajo mnogi družbeni in ekonomski pojavi na svetovni, evropski in državni ravni. Ker je Furlanija danes sestavni del Dežele Furlanije – Julijske Krajine znotraj Republike Italije, je še najbolj pomembno in odločujoče za razvoj furlanske identitete razmerje in odnos med italijansko in furlansko identiteto

V povezavi s tem se samo po sebi zastavlja vprašanje, zakaj Furlani niso postali narod, ampak so ostali na ravni etnično-jezikovne manjšinske skupnosti. Odgovor gre iskati v čas pomladi narodov sredi 19. stol. Takrat so se na Dunaju slovaški, češki in slovenski intelektualci učili nacionalizma in ga prinašali domov. Nasprotno pa so furlanski intelektualci, ki so po tradiciji obiskovali univerze v Padovi in Bologni, tam asimilirali italijanski nacionalizem. Zato ni bilo kritičnega furlanskega meščanstva, ki bi razvilo furlansko narodno zavest. ⁶²

---

⁶¹ Mnenje je januarja 2012 podal zamejski Slovenec Križman Dušan, ki je do upokojitve deloval kot učitelj zgodovine, zemljepisa in slovenskega jezika po slovenskih državnih šolah na tržaškem.

⁶² P. Roseano, *If*, str. 44, odgovor Dimitrija Volčiča v intervjuju, ki ga je o furlanski identiteti izvedel Paolo Roseano.

»Furlani so danes še vedno razpeti tudi med stališčem, da je nujno promovirati enotni furlanski knjižni jezik, in med stališčem mikroregionalistov, ki vidijo v tem nekaj nenaravnega. (To smo Slovenci razrešili že pred nekaj stoletji, kar nas je rešilo in izoblikovalo v narod).«⁶³

Danes torej furlanska identiteta sobiva skupaj z italijansko znotraj italijanske države. Odgovori informatorjev kažejo na različna mnenja glede stanja furlanske identitete pri Furlanih in perspektive njenega razvoja znotraj italijanske države. Za zaključek bom izpostavila nekaj izstopajočih stališč, ki sem jih izluščila iz analize odgovorov svojih informatorjev.

Nekateri odgovori izražajo izrazit pesimizem, saj govorijo o izginjanju furlanske identitete zaradi prevladujoče italijanske nacionalistične kulture. Zaradi tega prihaja do neizpolnjevanja zaščitnih zakonov in do poskusa vnovične centralizacije (Brunetti, junij 2012). To še bolj pogloblja trenutno slabo ekonomsko stanje (Ceschia, junij 2012). Furlanija ni dovolj pripravljena na sodobne fenomene, ker nima ustrezne kulturne in politične baze, ustreznega zaščitnega programa in ustreznih institucij. Sedanja gospodarska kriza pa pride prav italijanski politiki in njeni težnji k vnovični centralizaciji (Toffoli, avgust, 2012). Pesimistične so tudi izjave o furlanskih tradicijah, ki so del furlanske identitete. »Furlanske tradicije so bile omehčane tako, da ne bi ogrožale prevladujočega diskurza moči. Izločeno, folklorizirano in omrtvičeno je bilo vse, kar bi bilo lahko nevarno« (Toffoli, avgust 2012). Kot pravi Ceschia, »je italijanska nacionalistična kultura dopuščala le tiste furlanske folklorne prakse, ki so bile v skladu s prevladujočim italijanstvom« (Ceschia, junij 2012). Informatorji, ki so izrazili tak pesimizem, so se v preteklih desetletjih politično udeleževali za dosego večje furlanske avtonomije in boljšega statusa furlanskega jezika. Zato domnevam, da je pesimizem, ki so ga izrazili, tudi posledica razočaranj, ki so jih doživeli pri svojem političnem delovanju.

V moji raziskavi izstopa še druga skupina informatorjev, ki izraža veliko bojevitost glede utrjevanja furlanske identitete. To so aktivni predstavniki mlajše generacije. Ugotavljajo sicer, da ni lahko biti Furlan znotraj prevladujoče italijanske kulture. Vendar pa vidijo razloge za slabo stanje tudi v šibki regionalni politiki. Menijo, da bi bilo potrebno furlansko identiteto aktivirati tako, da bi zaživela v popolnosti. Orodja za ozaveščanje in stimuliranje kolektivne zavesti imajo v rokah furlanski intelektualci

---

⁶³ Mnenje je januarja 2012 podal zamejski Slovenec Križman Dušan.

(Puppo, julij 2012; Cisilino, julij 2012). Stolfo je mnenja, da bi bilo potrebno sedanjo avtonomijo izvajati bolje, kajti zdaj ostaja v glavnem na papirju. »Saj 3. člen statuta FJK pravi, da 'regija zagotavlja enakopravnost pravic in enakopravno obravnavanje vseh njenih prebivalcev, ne glede na to, kateri jezikovni skupini pripadajo, vključujoč zaščito njihovih kulturnih in etničnih značilnosti'« (Stolfo, avgust 2012). Cisilino se zavzema za večjo avtonomijo. Meni, da »je v tem zgodovinskem obdobju avtonomija možna le v okviru italijanske države in ni realistično razmišljati o lastni državi. Ni pa izključeno, da bo do tega prišlo čez kakih 150 let« Dodaja, da danes razmere za to še niso zrele (Cisilino, julij 2012). »Čuti se pomanjkanje furlanske etnične stranke po vzoru Slovenske skupnosti« (Cisilino, julij 2012). Stolfo pravi, da je v preteklih desetletjih podobno že delovala stranka Mf, v kateri je deloval Cescje. »Stranka (še boljše bi bili dve politični formaciji) naj bi znala jasno in neodvisno od drugih nacionalnih strank izraziti stališča glede furlanske problematike« (Stolfo, avgust 2012). Poleg Cisilina tudi Puppo verjame, da bo možno priti do večje avtonomije in celo do popolne samostojnosti, ko bodo nastopile za to realne možnosti. Verjame v pravico Furlanov do samoodločanja. Večjezični sistem bi bil po mnenju Puppa prava in potrebna poteza, čeprav tega ne bo mogoče doseči hitro in na lahek način. »Furlanščino vidim kot prvi jezik furlanskih govornih območij in kot uradni jezik vseh institucij. Poznati bi jo morali tudi drugi, ki živijo in delajo v Furlaniji« pravi Puppo, po mnenju katerega naj bi bil furlanski jezik demokratično sredstvo integracije vseh tistih, ki živijo v Furlaniji, ne glede na njihovo 'etnično pripadnost' (Puppo, julij 2012). Marco Stolfo meni, da bi usmerjenost k večjezičnosti prinesla tudi večjo možnost socialno-ekonomskemu razvoju. »Z uvajanjem večjezičnosti bi morali začeti že v šoli, kasneje bi proces prenesli na celotno furlansko skupnost. Sadove dela, ki bi ga morali začeti že danes, pa bi žele šele naslednje generacije« meni Stolfo (Stolfo, avgust 2012).

Med informatorji izstopata še predstavnika starejše generacije, ki izražata stališče, da so Furlani prebivalci avtonomne pokrajine, ta pa je del italijanske države. Zato morajo v tem smislu tudi delovati (Madriz, september 2012). »Več avtonomije pa ne potrebujemo, ker je že sedanja povzročila privilegije in razprtije«, ugotavlja Tassin, ki si želi države po vzoru Švice ali Kanade, torej take, ki bi se resnično zavedala svojih manjšin in pluralnosti (Tassin, september, 2012).

6 VIRI IN LITERATURA

LITERATURA

- C. Ginzburg, *Sir i crvi; Kozmos jednog mlinara iz 16. stoljeća*; prevod Frano Čale. Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1989.
- *Cultura friulana nel Goriziano*. Istituto di Storia Sociale e Religiosa, Gorizia, 1988.
- D. Benamore, *Lingue minoritarie, lingue nazionali, lingue ufficiali nella legge 482/1999*. Milano, Franco Angeli, 2004.
- D. Toffoli, *Lotta di liberazione e questione friulana*, Storia contemporanea in Friuli, št. 38. Udine, 2007.
- D. Zuljan Kumar, *Jezik, skupnost, identiteta: odnos do maternega jezika v času globalizacije (primer Beneških Slovencev in Furlanov)*, članek v tisku.
- G. Francescat & F. Salimbeni, *Storia, lingua e società in Friuli*. Casamassima. Udine, 1977.
- Gianfranco D'Aronco, William Cisilino, *Sorestants e sotans*, Intervista sul Friuli. La biblioteca del Messagero Veneto, Udine, 2012?
- Il Friuli – Venezia Giulia, *Enciclopedia tematica, 2 La storia, 8 Arte e letteratura*. Touring editore, Milano, 2006.
- M. Stolfo, *Occitania, Friuli, Europa. La mia lingua suona il rock*. Torino/Udine, Lidris e Butui, 2011.
- N. Makuc, *Historiografija in mentaliteta v novoveški Furlaniji in Goriški*. ZRC, ZRC SAZU, Zbirka Thesaurus Memoriae, 2011.
- Nuovo Liruti 3, *L'età contemporanea*, Dizionario biografico dei Friulani, C. Scalon (uredil). Forum Edizioni, november 2011.
- P. Paschini, *Storia del Friuli: Dalle origini alla meta del Duecento*. Libreria editrice Aquileia, 1955.

- P. Roseano, *Identità friulana. Così è e così l'hanno prodotta i miti, i parroci, le élite locali*. Gorizia, ISIG, 1997.
- P. S. Leicht, *Breve storia del Friuli*. Udine, Libreria editrice Aquileia, 1930.
- P. W. Preston, *Political/Cultural Identity, Citizens and Nations in a Global Er.*, SAGE Publications Ltd, 1997.
- P.C. Begotti, A. Cescje, *La nazione Friuli*, Vol. 2. Udine, Centro editoriale friulano, 1980.
- R. Michieli – G. Zelco (uredila), *Venezia Giulia, La regione inventata*. Udine, KappaVu, 2008.
- R. Paluzzano, Gilberto Pressacco, *Viaggio nella notte della chiesa d'Aquileia*. Gaspari editore, Udine, 1998.
- R. Strassoldo, *Lingua, identità, autonomia, Ricerche e riflessioni sociologiche sulla questione friulana*. Campoformido, Ribis, 1996.
- *Raziskava o jezikovnih skupnostih Furlanije – Julijske krajine/Indagine sulle comunità linguistiche del Friuli-Venezia Giulia*. Emidio Susič, Adriana Janežič, Feliciano Medeot; Poligrafiche di San Marco, Cormons, leto 2010.
- S. Južnič, *Identiteta*. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, Knjižna zbirka Teorija in praksa, 1993.
- Samuel P. Huntington, *Who are we*. The free press, Simon & Schuster UK Ltd, 2004.
- *Storia d' Italia, Le regioni dall' Unita a oggi, Il Friuli- Venezia Giulia I,II*, (uredili Roberto Finzi, Claudio Magris e Giovanni Miccoli). Giulio Einaudi editore, Torino, 2002.
- Studi Goriziani, gennaio-giugno 1986, Rivista della Biblioteca statale isontina di Gorizia, Vittorio Peri, *Note sulla formazione dell' identità culturale Friulana*.
- Sven Ködel, *Die Napoleonische Sprachenerhebung in Tirol und Oberitalien in den Jahren 1809–1810*, Zbornik *Ladinia XXXIV*, 2010.
- Z. Cavallo, A. Cescje, *La nazione Friuli*, Volume I. Centro editoriale friulano, Udine, 1980.

- *Zahodno sosedstvo, Slovenski zgodovinarji o slovensko-italijanskih razmerjih do konca prve svetovne vojne.* Zgodovinski inštitut Milka Kosa, SAZU, Ljubljana, 1996.

SPLETNE STRANI

- http://fur.wikipedia.org/wiki/Ach%C3%AEl_Telin
- <http://www.anpiudine.org/node/325>)
- [http://\(www.movimentofriuli.it\)](http://www.movimentofriuli.it)
- [http://\(www.ondefurlane.eu\)](http://www.ondefurlane.eu)
- [http://\(www.sandricarrozzo.blogspot.it/2012_04_01_archive.html\)](http://www.sandricarrozzo.blogspot.it/2012_04_01_archive.html)
- [http://\(www.filologicafriulana.it\)](http://www.filologicafriulana.it)
- [http://\(www.istitutladinfurlan.it/ativitâts\)](http://www.istitutladinfurlan.it/ativitâts)
- [http://\(www.archivi.movimentofriuli.it\)](http://www.archivi.movimentofriuli.it)
- <http://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenija>
- [http://www.stanford.edu/~jfearon/papers/iden1v2.pdf.](http://www.stanford.edu/~jfearon/papers/iden1v2.pdf)

ZEMLJEVIDI

- Vsi zemljevidi: R. Michieli, G. Zelco (cur.), *Venezia Giulia, La regione inventata*, Udine, KappaVu, 2008.

7 PRILOGA

Odgovori na vprašalnik

REMO BRUNETTI/REM BRUNET, (junij 2012):

1. Biti Furlan pomeni zame možnost, da se lahko izrazim skozi spoznanja in kulturo svojega ljudstva.
2. Furlani smo odprti za odnose s sosednjimi ljudstvi. Poznamo probleme imigrantov, saj smo bili tudi sami stoletja emigranti. Za sodobne fenomene (evropeizacija, globalizacija, migracije) bi rekel naslednje: tam, kjer je ostala naša jezikovna in etnična identiteta močna, tam je soočenje z novo stvarnostjo mirno. Spoštovanje je obojestransko. Kjer pa je furlanska identiteta oslABLJENA zaradi italijanskega nacionalizma, tam se opaža zaprtost.
3. Proces izginjanja furlanske identitete se že dogaja, saj se ignorira 6. člen ustave skupaj z vsemi zapisanimi temeljnimi principi, prav tako se ignorirajo Državni zakon 482 iz leta 1999 in regionalni zakoni o zaščiti furlanske jezikovne manjšine. Financiranje izvajanja zakonov o zaščiti jezikovnih manjšin se krči na minimum, dajejo se le načelne izjave, zaščita je le »pro forma«. Načrt je jasen, gre za centraliziranje in homologacijo, kdor je drugačen, pa naj si pomaga.
4. Furlanska etnična zavest se najbolj kaže med kmečkim in delavskim prebivalstvom ter med ljudmi s svobodnimi poklici. Na splošno rečeno, povsod tam, kjer je za to dana možnost. Znotraj državnega in regionalnega aparata, kjer vlada italijanski nacionalizem, pa je ta zavest močno oslABLJENA.
5. Kjer tradicija zagotavlja neko družbeno korist in se prenaša iz generacije v generacijo, tam ostaja vitalna in je znak identifikacije. Sicer pa pomeni le spoštovanje preteklih običajev.
6. Na furlanskem ozemlju je italijanščina dominantni jezik, furlanščina pa dominirani jezik.
7. Furlanščina ni ustrezno umeščena v javno življenje.
8. Sem eden tistih, ki so se borili za popolno priznanje furlanskega jezika. Žal pa Italija ne spoštuje svojih zakonov, zato je priznavanje furlanskega jezika zelo labilno. Za večji prestiž furlanskega jezika bi koristila dvojezičnost. V furlanskem jeziku so se izražali že poslanci v dunajskem parlamentu.
9. Moja družina je mešana. Žena je Italijanka in govori z otroci italijansko, jaz pa govorim z njimi furlansko. Zato poznajo otroci oba jezika. Z znanci govorim furlansko,

z ostalimi pa italijansko ali druge jezike. Poleg furlanščine in italijanščine govorimo še najmanj en jezik.

10. Trenutno ne podpiram nobene stranke, saj so stranke PD, UDC, Lega Nord in PDL⁶⁴ s svojim delovanjem pokazale nasprotovanje resni zaščiti naše manjšine.

11. Zanimivo bi bilo pridobiti podatke o tem, kaj se dogaja v zvezi s furlanščino po šolah in delovnih mestih.

ADRIANO CESCIA/ADRIAN CESCJE, (junij 2012):

1. Biti Furlan pomeni zame prav to, kar pomeni Italijanu biti Italijan, Slovincu biti Slovenec, Francozu biti Francoz. Nič več in nič manj.
2. Današnji fenomeni (evropeizacija, globalizacija, migracije), gledano na splošno, vplivajo na furlansko identiteto podobno, kot vplivajo na identitete drugih narodov, še posebno manjšin, kot je naša.
3. Seveda obstaja nevarnost, da bo furlanstvo zamrlo, saj se dandanes nacionalistični italijanski kulturi dodajajo še aktualni ekonomski, družbeni in politični dejavniki. Regijam se posveča manj pozornosti, kot se kaže v sami retoriki o decentralizaciji regij.
4. Furlanska etnična zavest se kaže danes pri tistih intelektualcih, ki gojijo svoje lastno razmišljanje. Gre pa le za manjšino med intelektualci. Med preprostim prebivalstvom je izražanje furlanske zavesti spontano, vendar pa z manj politične zavesti.
5. Italijanska nacionalistična kultura je vedno dopuščala le tiste furlanske folklorne prakse, ki so bile v skladu s prevladujočim italijanstvom in italijanskim jezikom. Folklor je sicer neškodljiva, saj se izvaja le priložnostno. Negovanje tradicij ne zadostuje, če želimo rešiti furlansko identiteto, v prvi vrsti se moramo osredotočiti na furlanski jezik.
6. Obstaja diglosija, to je podrejenost furlanščine v odnosu do italijanščine v vseh pogledih. Šele zadnjih 20 let je furlanščina v boljšem položaju kot v preteklosti. Zasluga gre stranki Moviment Friûl (v nadaljevanju Mf) in njeni politični borbi za avtonomijo.
7. Furlanski jezik seveda ni ustrezno zastopam v furlanskem javnem življenju.
8. Furlanščina mora postati uradni jezik. To je prvi, ne pa edini pogoj za ohranitev furlanske identitete.
9. Vprašanje glede avtonomije je zelo kompleksno. Pripadam avtonomistični stranki Mf, ki je delovala v letih od 1966 do 1992 prav z zahtevo po avtonomiji. Znotraj stranke

---

⁶⁴ PD – Demokratska stranka, UDC – Kščansko demokratska zveza, Lega Nord – Severna zveza, PDL – Liberalno demokratska stranka

so bili tudi člani, ki so se zavzemali za popolno neodvisnost. Sam sem za federalizem, še bolj za federalno evropsko državo.

10. V moji družini govorimo vedno furlansko. Italijansko govorim v primerih, ko sogovornik ne razume furlanščine, ali pa takrat, ko je uporaba italijanščine obvezna.

11. Temelj programa stranke Mf, v kateri sem deloval, je bila zahteva za priznanje furlanskega jezika kot uradni jezik. Politično sem vedno deloval v tem smislu.

WILLIAM CISILINO, (Videm, julij 2012):

1. Furlanska identiteta je zelo kompleksen fenomen. Nastajala je skozi stoletja in ni brezpogojno vezana na jezik. V Furlaniji so namreč območja, kjer je jezikovna komponenta močno prisotna, to je npr Codroipo, od koder sem jaz. Obstajajo pa tudi območja, kjer se prebivalci čutijo Furlane, čeprav ne govorijo furlansko. To so predeli Furlanije blizu Veneta (San Vito, Portogruaro, Sacile itd), pa tudi predeli okoli Gorice. V zvezi s tem, ali lahko obstaja furlanska identiteta brez furlanskega jezika ali ne, se med intelektualci odvijajo polemike. Zame osebno je jezik temeljnega pomena. Strinjam se z Gianfrancom D'Aroncom, morda najpomembnejšim sodobnim furlanskim intelektualcem, ki pravi, da je furlanska identiteta brez furlanskega jezika nekaj takega, kot če bi kuhali polento brez moke. Situacija je zares kompleksna, saj se lahko počuti bolj Furlan nek furlanski emigrant druge ali tretje generacije, ki je furlanski jezik že izgubil, kot pa nekdo iz Vidma.

2. Evropeizacija je bila vsekakor temeljnega pomena za priznanje furlanskega jezika v 80. in začetku 90. let. Takrat je namreč Evropa promovirala manjšine. Zatem je postala nevplivna, če ne celo nasprotujoča manjšinam, kajti vstopale so nove države z vzhoda, ki imajo probleme z manjšinami. To so Litva, Estonija, Bolgarija, Romunija, Poljska in druge. Takrat je Evropa pometla problem manjšin pod preprogo. Na kar so seveda komaj čakale evropske države, kot so Francija, Španija in Grčija.

Glede globalizacije obstajata dve pletki medalje. Globalizacija je na nek način dala pomen tako italijanski, kot furlanski identiteti in furlanskem jeziku (v smislu vnovičnega odkrivanja korenin).

Sicer je vloga regij trenutno v veliki krizi, gledano tako s strani Evrope kot s strani države. Zaradi tega ima tudi Furlanija težave pri izvajanju svoje politike glede furlanščine.

3. Danes se furlanska etnična zavest izraža transverzalno po vseh socialnih skupinah, nekako v leopardjem vzorcu.

4. Če imamo v mislih prave tradicije, imajo vsekakor pomen za furlansko identiteto. Seveda to ne velja za »izmišljene tradicije«, kot so npr. šagre.
5. Italijanščina in furlanščina sta v takšnem razmerju: kdor govori furlansko, govori tudi italijansko, obratno pa ni tako. Italijanščina je jezik večine, furlanščina pa je za marsikoga neka hčerka italijanščine, kar pa ne drži. Tukaj velja italijanska lingvistična politika, ki nima velikega posluha za furlanski jezik. Vendar pa dejstvo, da je furlanščina preživela vse do danes, pomeni, da ima tudi za naprej možnosti. V administrativnih aktih je furlanščina malo prisotna, razen če kdo tega posebno ne zahteva. V vsakdanjem življenju pa se mnoge aktivnosti že odvijajo v furlanščini. Tudi politiki danes govorijo furlansko, česar si pred tridesetimi leti ni bilo mogoče zamisliti. Včasih je to lahko le način pridobivanja naklonjenosti, vendar v pozitivnem smislu. Celo furlanski škof spregovori v furlanščini, čeprav ni Furlan. Sprememba v mentaliteti se torej dogaja.
6. Danes je furlanščina priznan manjšinski, vendar ne uradni jezik. Gre zgolj za neko toleranco do furlanskega jezika. Zmagovalna karta za furlanski jezik bi bila večjezičnost, še prej kot dvojezičnost. Pomembno bi bilo imeti v rokah šolsko politiko na ravni regije, saj se moramo jezika učiti tudi v šolah, ne le doma.
7. Sem za večjo furlansko avtonomijo, kar je edini način za boljše upravljanje regije. Da znamo dobro upravljati našo regijo, smo že dokazali z našim zdravstvom, ki je avtonomno. Za sedaj je možna avtonomija v okviru Italije, saj v tej zgodovinski fazi ni realistično razmišljati o svoji državi. Ni pa izključeno, da bo to možno izvesti čez kakih 150 let. To zame ni tabu.
8. V moji družini med seboj govorimo furlansko.
9. Sam ne podpiram nobene stranke, saj opažam, da gredo stranke tja, kjer piha veter. V določenem obdobju so bile stranke zelo zagrete za furlanski jezik. Sedaj pa so postale bolj pazljive, ker se je situacija spremenila. V Furlaniji imamo sicer tradicijo komunistov in katolikov. Tako levičarji kot katoliki so imeli v svojih vrstah predstavnike avtonomistov. Kasneje so ti predstavniki prešli v aktualne stranke. Tu mislim tudi na fenomen Lege nord, ki ima v svoji sredini predstavnike iz stranke Mf, nekoč avtonomistične furlanske stranke. Tudi zmernejši politiki iz katoliških vrst gojijo nekaj občutljivosti glede avtonomije. Prav tako obstaja občutljivost v levih strankah – tistih bolj zmernih in tistih bolj radikalnih. Sedaj je torej na nek transverzalen in filigranski način prisotna avtonomistična ideja v različnih strankah. Nimamo pa svoje

etnične stranke po vzoru Slovenske skupnosti, ki bi se ukvarjala s furlansko problematiko.

CARLO PUPPO/CARLI PUP, (julij 2012):

1. Biti Furlan je zame nekaj naravnega. Pomeni danost, ki sem jo prejel v zibelko. Ni pa to dovolj. Potrebni so še drugi dejavniki, kot so odgovornost in dobra volja. Zato menim, da se moram kot Furlan aktivirati, dokler moja identiteta ne bo priznana v popolnosti. To ni le moja pravica, ampak tudi moja dolžnost. Gre predvsem za prizadevanje, da bodo inštitucije priznale pravice Furlanov. Pa tudi za prizadevanje za to, da bodo Furlani sami ozavestili potrebo po teh pravicah. Jezik igra pri tem centralno vlogo. Ne le kot objektivni odraz furlanske identitete, ampak tudi kot sredstvo integracije. Osebnost bolj priznavam »furlanstvo« tistih, ki niso bili rojeni v Furlaniji, vendar govorijo furlansko, kot pa one, ki so rojeni in živijo v Furlaniji, ne govorijo pa »svojega« jezika. S tem, da se v popolnosti zavedam svoje furlanske identitete, sem bolj odprt in solidaren z drugimi, ki delijo z nami podobno usodo, npr z Baski, Škoti, Sardinci, Katalonci in drugimi. Torej znam gledati z drugačnimi očmi tudi na ostali del sveta, kar pa je morebiti povezano tudi z mojo politično ozaveščenostjo. Biti Furlan, zavedati se svoje identitete in jo v popolnosti živeti, pa ni vedno lahko. Kajti inštitucije in nekatere osebe tega ne priznavajo, ampak si prizadevajo doseči nasprotno. To vodi v frustracijo. Zato je včasih lažje izbrati in postati tisto, kar želijo drugi.

2. Zaradi geografskih danosti je bila Furlanija vedno center migracij. Ni le slučaj, da se na tem teritoriju govorijo jeziki, ki pripadajo kar trem jezikovnim skupinam: germanski, latinski in slovanski. Nove migracije same zase ne predstavljajo problema. Identiteta pa seveda ni nekaj stalnega in večnega, ampak se spreminja. Naj navedem primer: prvotno so bili »Furlani« pogani, kar je lepo razvidno iz ljudskih legend. Kasneje so se spreobrili v kristjane aleksandrijskega izvora (pokristjanjevalec je bil sveti Marko iz Aleksandrije v Egiptu), kar je pomenilo osnovo za kasnejše osnovanje Oglejskega patriarhata. Ta je bil kar nekaj časa v shizmi z Rimom, kasneje pa je bil absorbiran v rimsko orbito. Prav take in še mnoge druge spremembe pa so prispevale k oblikovanju Furlanov. Zato menim, da se sprememb ne smemo bati. Vendar pa se globalizacija in novi migracijski tokovi dogajajo prav v času, ko je furlanska identiteta oslABLJENA. Prav pomanjkanje močne furlanske zavesti bi lahko generiralo v dva nasprotujoča si fenomena: ali v vedno večje izgubljanje furlanske identitete ali pa v slepo zavračanje vsake različnosti in posledično v rasizem. Bolj verjetna je prva možnost. Zato je še

toliko bolj pomembna ustrezna jezikovna politika. V preteklosti so se posamezne skupine različnih izvorov dobro integrirale v furlansko skupnost, prispevale so k obogatitvi, niso pa je spreobrile. Dovolj je, če pomislimo na slovanske kolone, ki so našli nov dom v kar obsežnem delu centralne Furlanije (o tem pričajo krajevna imena Gardiscje, Grediscje, Gradiscje, Gradiscjute, Gurič, Belgrât itd). V nekaj generacijah so se zlili s skupnostjo. Tudi danes bi moral biti furlanski jezik sredstvo integracije. Ključna je prava jezikovna politika. Če bo ta ostajala še naprej šibka, če bo furlanski jezik ostajal marginaliziran, bodo imeli migracijski tokovi in učinki globalizacije negativne posledice. Postali bodo instrument odtujevanja furlanske populacije, ki se bo spremenila v nekakšno italijansko različico globaliziranega modela.

3. Italija že vse od leta 1866 izvaja, včasih bolj včasih manj izraženo, politiko asimilacije. Posledica tega je bilo izgubljanje ter slabljenje furlanske identitete in jezika. Zato ne zadostujejo le majhni kozmetični popravki, da bi se situacija obrnila v nasprotno smer. Državni zakon 482 iz leta 1999 je pomemben korak k priznavanju furlanskega jezika. Vendar pa ostaja bistvo zakona v praksi nerealizirano, saj ga ni možno vnesti v družbo brez potrebne finančne podpore. Tudi avtonomija regije je zadnja leta podvržena stalnim napadom s strani centralne vlade, ki jo želi skrčiti na minimum. Če pa ne bo avtonomije in samostojnega odločanja, bo furlanska identiteta ostala le še folklor. Poudarjam, da sta tako zakon o jezikovnih manjšinah kot regionalna avtonomija sad dolgega in ostrega boja male, vendar bojevitih skupine Furlanov. Osnova za to priznanje pa je bila dana z Ustavo Republike Italije v neki drugi zgodovinski in moralni klimi, ki je sledila koncu 2. svetovne vojne in fašistične diktature. Kasneje so sledile različne ovire, tako da je do avtonomije v okviru Avtonomne dežele Furlanije – Julijske krajine (v nadaljevanju FJK) prišlo veliko pozneje. Člen 6 Ustavne listine, ki govori o zaščiti »jezikovnih manjšin«, pa je obrodil sadove šele leta 1999 s sprejetjem državnega zakona. Danes kaže, da želi Rim izničiti te pridobitve. Vzroka za tako stanje pa ne gre iskati le v državni politiki, ampak tudi v šibki regionalni politiki. K temu veliko prispeva še nenaravna sestava FJK, ki združuje skoraj v celoti zgodovinsko Furlanijo, del Krasa z večinskim slovenskim prebivalstvom ter mesto Trst. Prav nekateri tržaški ambienti, ki jih razvnema italijanski nacionalizem, so bili glavni nasprotniki izvajanja resne jezikovne politike v prid furlanskemu jeziku. S tem pa ne slabijo le furlanske identitete, ki je močna tudi v jezikovnem pogledu, ampak tudi regijo samo.

4. Furlanski jezik se danes uporablja večinoma po vaseh, oziroma po ruralnih območjih med starejšim prebivalstvom. Vendar pa to velikokrat ni pravi pokazatelj furlanske etnične zavesti. Manjkajo pa sociološke študije, zato je težko govoriti o tem, v kateri socialnih skupinah je furlanska etnična zavest najbolj izražena. Lahko se naslonim le na lastno izkušnjo. Opažam dvoje: obstaja neka prikrita zavest, ki pride na dan le v okoliščinah socialnega »stresa«. Ta zavest je prisotna po večini Furlanije. Obstaja pa še ozka skupina močno angažiranih ljudi. Ta zadnja kategorija ljudi je transverzalno porazdeljena, morda nekoliko bolj med srednjim slojem. Mladi so ozaveščeni, čeprav tega ne kažejo na militanten način. Poglavje zase so intelektualci, ki imajo v rokah vsa orodja, s katerimi bi lahko stimulirali furlansko kolektivno zavest. V večini primerov pa so se podredili italijanski etnični zavesti ali pa je njihovo obnašanje dvoumno.

5. Furlanske tradicije imajo v mnogih primerih le folkloristično vrednost. V nekaterih primerih je to lahko način za »naravnavanje furlanstva« na neškodljive teme, ki ne bi prihajale v konflikt z italijanstvom. V ta namen služijo dobro t. i. izmišljene tradicije. Vsekakor pa nekatere tradicije ohranjajo identifikacijski pomen.

6. Poudariti je potrebno, da je v Furlaniji prisotna večjezičnost že dolga stoletja. V Terski in Nadiški dolini ter v okolici Gorice (Brda) govorijo različice slovenskega jezika. V alpskem delu Furlanije so cone, kjer se govori nemško. Medtem ko se v nekaterih zahodnih in obmorskih pasovih ne govori furlansko že stoletja. Torej imamo območja Furlanije, posebno tista z nemško in slovensko govorečim prebivalstvom, kjer je furlanščina prisotna kot drugi ali tretji jezik. Predvsem starejši ljudje so jo uporabljali v komunikaciji s tistimi iz bližnjih furlansko govorečih vasi, kar pa je postopoma zamenjala italijanščina. Tudi na furlanskih govornih območjih je furlanščina izgubljala bitko z italijanščino, še posebno v zadnjem stoletju. Glavni vzrok temu je bilo vsiljevanje italijanščine kot edinega jezika v šolski in upravni sistem in sploh v vsako obliko uradne rabe. Furlanščina je bila postavljena na raven dialekta. Veliko časa je veljala za ruralni jezik in je bila sinonim za zaostalost. Vse to je povzročalo Furlanom občutek manjvrednosti. Svojega jezika so se sramovali. Potres leta 1976 pa je povzročil neke vrste socialni šok. Furlani so se zbali, da bodo pod ruševinami izgubili lastno identiteto. Na to so odreagirali tudi z bojem za jezikovne pravice. Zahvaljujoč vztrajnosti malih bojevitih skupin so dosegli zakone za zaščito in vrednotenje furlanskega jezika (prvega, regionalnega, leta 1996 in državnega leta 1999), nov socialni status jezika, med prebivalstvom pa novo klimo in novo jezikovno zavest. Generacije štiridesetletnikov in tridesetletnikov, ki so jim nekoč tudi doma vsiljevali

italijanščino, so znale zelo dobro preseči občutek manjvrednosti. Ni zgolj slučaj, da prav oni zahtevajo pouk furlanščine za svoje otroke, čeprav je sami ne znajo, ali pa je njihov prvi jezik italijanščina. Vedo, da jim to pravico daje državni zakon, ki pa se večinoma ne izvaja. Sprememba se zaznava tudi v glavnih centrih, kot je Videm. Ta je bil stoletja sedež moči, furlanske aristokracije in meščanstva. Jezikovno se je ločil od ostalega furlanskega govornega okolja. Za časa Beneške republike je razvil različico beneškega dialekta. Postopno ga je zamenjala standardna italijanščina. Še pred dvajsetimi leti so se sramovali govoriti furlansko iz strahu pred tem, da bi jih imeli za neotesane kmete. Danes mladi, ki prihajajo iz okoliških vasi, neobremenjeno govorijo furlansko. Večina oznak v mestu je dvojezičnih. Pokazatelj pozitivnega socialnega statusa furlanskega jezika je tudi vedno večje število imigrantov, ki se želijo učiti furlanščine ali pa jo že uporabljajo. Uporaba jezika je pomemben instrument integracije. V zadnjih 20., 30. letih je število furlansko govorečih upadlo, povečuje pa se jezikovna zavest. Vendar pa manjkajo instrumenti za doseganje jezikovnih ciljev. Italijanščina ima prevladujoč položaj, ki ga bo težko preseči. Kljub zaščitnemu zakonu za furlanski jezik, ostaja jezik javne uprave, izobraževanja in sredstev komunikacije še naprej italijanščina.

7. Furlanščina ostaja marginalna v mnogih vidikih javnega življenja. Stanje bi morali nujno uravnovesiti z uvajanjem dvojezičnosti, glede na jezikovno specifiko pa bi bilo še boljše uvajanje večjezičnosti. Začeti bi morali v šoli, postopno pa bi morali proces prenesti na celotno furlansko skupnost. Tega verjetno mi ne bomo dočakati. Če pa bi pričeli z resnim delom danes, bi lahko to postala realnost za naše otroke.

8. Večjezični sistem bi bil prava in potrebna poteza, česar pa ni možno doseči hitro in na lahek način. Furlanščino vidim kot prvi jezik furlanskih govornih območij in kot uradni jezik vseh institucij. Poznati bi jo morali tudi drugi, ki živijo in delajo v Furlaniji. Furlanski jezik vidim kot demokratično sredstvo integracije vseh tistih, ki živijo v Furlaniji, ne glede na njihovo »etnično pripadnost«.

9. Verjamem, da pravica do samoodločanja pripada tudi Furlanom. Ne le, da se mi zdi potrebno doseči večjo avtonomijo Furlanije. Doseči je možno tudi popolno samostojnost, ko bodo za to nastopile realne možnosti.

10. Furlansko govorim vedno, ko je to možno. Če sogovornik govori le italijansko, komuniciram v italijanščini. Znotraj moje družine pa je situacija bolj kompleksna. Rojen sem v 70 letih prejšnjega stoletja, ko je bila jezikovna dinamika precej drugačna od današnje. Furlanski jezik je bil takrat vsaj po vaseh še zelo živ. Percepcija njegove vrednosti pa je bila zelo nizka. Moji starši so govorili med seboj ter s svojimi brati,

sestrami in starši furlansko. Ko sem začel obiskovati vrtec in šolo, so učitelji sklicevali starše in jih nagovarjali, naj doma govorijo z otroki italijansko, da ne bi onemogočili napredka pri učenju italijanščine. Zato so moji starši in sorodniki (ne pa tudi stari starši) z menoj vedno govorili italijansko. Tega kompleksa se še danes ne morem rešiti. Tudi če me nagovorijo v furlanščini, jim sam odgovarjam v italijanščini. To se mi ne dogaja z ljudmi izven družine. Čeprav so se starši z menoj pogovarjali v italijanščini, pa sem furlanščino slišal povsod okoli sebe. To je bil jezik mojega okolja, moje zemlje. Zato sem se je navadil. Sčasoma je furlanščina postala v mojem komuniciranju prvi jezik. Danes je brez dvoma »moj jezik«. Nekateri misli lahko v popolnosti izrazim le skozi furlanski jezik.

11. V Furlaniji trenutno nimamo politične stranke, ki bi bila blizu mojim idejam. Na volitvah dam svoj glas tistemu, ki mi daje v identifikacijskem in socialnem smislu največjo garancijo.

12. Upam, da bodo take in podobne študije prenesle v Slovenijo seznanitev s furlansko realnostjo in njeno razumevanje, kar bo omogočilo tudi večje medsebojno sodelovanje.

SILVANA SCHIAVI/SILVANA DAI FACHINI SCLÂFS, (julij 2012):

1. Vprašanje, kaj zame pomeni biti Furlanka, ni zgolj retorično. Kajti živimo v času, ko mnogi, še posebno tisti iz vrst intelektualcev, postavljajo furlansko identiteto pod vprašaj. V času hitro napredujočih sodobnih svetovnih fenomenov pomeni ideja o pripadnosti nekemu prostoru, tradicijam, jeziku in kulturi, določen anahronizem. Razširjeno je prepričanje, da pripadanje globalnem svetu, sodelovanje na globalnem trgu, tudi kulturnem, pomeni istočasno tudi izgubo specifike. Druga stran medalje pa vidi pripadanje določenemu prostoru, jeziku in kulturi kot dejstvo in avtomatizem. Kdor je rojen v Furlaniji, je Furlan, to je njegova psihofizična lastnost. Tako sem stvari dojemala tudi sama, dokler mi študijska pot ni omogočila pristopa k različnim jezikom in njihovim literaturam, kar je razširilo moje obzorje. Svojo furlansko identiteto, natančneje karnijsko identiteto, sem zares odkrila šele v času svojega študijskega bivanja v ZDA, kjer sem prišla v stik s tam živečimi indijanskimi manjšinami. Od takrat dalje sem se začela aktivno ukvarjati z jezikovnimi manjšinami Furlanije, Italije in Evrope.

2. Industrijska rast, popotresna obnova in prepričljiva moč medijev so vplivali na spremembe furlanskih kulturnih modelov. Največje spremembe v navadah in opuščanje furlanskega jezika pri mladih pa so pogojeni s tem, da ni resne jezikovne politike, ki bi

furlanščino vnašala v šole, v inštitucije, v medije in v javnost. Uspeli smo doseči regionalne zakone in državni zakon, vsi pa ostajajo v praksi neuresničeni. Menim, da lahko današnja prisotnost novih skupin imigrantov pripomore k postopni senzibilizaciji javnega mnenja, k večanju zavesti in k spoštovanju različnosti. Pri tem izpuščam ksenofobne in rasistične poglede nekaterih političnih »sil«. Pot bo še dolga in težka.

3. Ekonomska kriza žal usmerja vse svoje politične moči v ekonomizem, s čimer zanemarja druge pomembne vidike, kot so vzgoja in oblikovanje prebivalstva. Zamirajo tudi študije in poskusi uvajanja dvojezičnosti in večjezičnosti. Projekti večjezične vzgoje napredujejo le s težavo, predvsem pa ne postajajo model, ki bi ga sprejemale družine. Dežela FJK nima primarne kompetence nad šolstvom.

4. Nedvomno se kaže furlanska etnična zavest najbolj pri tistih mladih, ki na kulturnem področju (na glasbenem, gledališkem, multimedijem itd.) ustvarjajo inovativne in kvalitetne projekte v furlanščini. Vendar le stežka prodrejo in si pridobijo potrebna finančna sredstva. Kajti regionalna kulturna politika raje podpira folklorne prireditve in šagre, ki porabijo veliko denarja, puščajo pa malo sledi.

5. Kaj mislim o folklornih manifestacijah, sem napisala že zgoraj.

6. V 70. letih, ko sem začela z izvajanjem eksperimentalnih pilotnih projektov po osnovnih šolah, se je že zaznaval upad rabe furlanščine v družinah. Odrasli so med seboj govorili furlansko, z otroki pa italijansko. Šibka prisotnost radijskih in televizijskih programov za otroke in odrasle v furlanščini je že takrat in še danes vpliva na rabo furlanskega jezika v vsakdanji komunikaciji. Tudi v cerkvi se na splošno še naprej rabi italijanščina, furlanščini je posvečena le kakšna nedeljska maša v redkih cerkvah.

7. Furlanščina ni umeščena v javno življenje tako, kot bi bilo prav, in ne tako kot predvidevajo zakoni o njeni zaščiti. Še posebej ni prisotna v pisni in vidni obliki v mnogih vsakodnevnih družbenih kontekstih, v trgovski dejavnosti, v športu, v javnih službah, pri izvajanju mladinske in socialne politike, pri delu, v prostem času in v turizmu. V zelo omejenem obsegu je prisotna v javni komunikaciji, v medijih in v šoli. Deloma je prisotna v kulturni produkciji. Furlanščina je še vedno močno minoriziran jezik.

8. Želim si, da bi v Furlaniji dosegli dvojezičnost, oziroma da bi si prebivalci lahko svobodno izbrali jezik, v katerem bi se izražali v pisni in ustni obliki ob vseh priložnostih.

9. Želim si, da bi Dežela FJK dosegla večjo avtonomijo in popolno kompetenco na področju šolstva, po zgledu provinc Bolcano in Trento.

10. Svojih otrok nisem naučila furlanščine. Sem jim pa pela, se igrala in jim pripovedovala pravljice v furlanščini. Na razpolago so imeli tudi material za otroke v furlanskem jeziku. Znotraj družine izmenjujeva z možem furlanski in italijanski jezik. Otroci so se kasneje naučili tako furlansko kot tudi drugih jezikov, ki jih menjajo glede na sogovornika.

11. Od leta 1987 do leta 1992 sem bila poslanka v poslanski zbornici italijanskega parlamenta, kjer sem leta 1991 dosegla odobritev zakona o zaščiti jezikovnih manjšin. Dosegla sem, da se je v Zakon o obmejnih področjih vključila ustanovitev Mednarodnega centra za večjezičnost. Tudi Zakon 482 je bil sprejet v času leve vlade. Kot zgleda, pa so današnji predstavniki levice izgubili gonilno moč, ki so jo imeli nekoč v zvezi s temi in drugimi temami.

12. Za konec pošiljam pesem prijatelja Leonarda Zaniera, največjega sodobnega furlanskega pesnika.

IDENTITETA

Vse bolj se prisega,
se krega,
premika mejnike,
se para trebuhe
za svetost identitete.

Kaj pa je identiteta?

Rečeno res kratko in kot je prav:

če bil bi na Marsu,
bi se počutil Zemljan.

Ko sem v Afriki,
sem Evropejec.

Ko sem na Portugalskem, Italijan,
ko sem v Rimu, Furlan.

Ko sem v Vidmu, sem Karnijec,
ko sem v Tolmeču, Komelijanec,

v Komelijansu pa sem Maranzanec.
Ampak lepo prosim: v Maranzanu
ne mešajte moje družine,
družine »Di Pasqua«,
z onimi »iz Geta«,
z malovredno sodrgo,
ki je prišla kdove od kod,
mogoče iz Sigileta.⁶⁵

Vsekakor,
razlogov je na tisoče,
to se brž razume:
da sumničim,
na smrt sovražim,
tudi dotolčem
vse, ki so drugačni.
Najprej tiste »iz Geta«,
nato Komelijance,
pa tiste iz Tolmeča,
pa iz Vidma,
pa Furlane,
da ne govorimo o Rimljanih,
Italijanih, Portugalcih,
Evropejcih,
Afričanih
in, razume se, Zemljanih,
če bil bi z Marsa.

(iz furlanščine prevedla Križman Vlasta)

---

⁶⁵Comeglians, Maranzanis, Sigiletto: kraji v Videmski pokrajini v Furlaniji.

MARCO STOLFO, (avgust 2012):

1. Dejstvo, da sem Furlan, definira mojo osebno kulturno identiteto. Pomembna in temeljna za mojo identiteto je povezava s ozemljem, ki nosi ime Furlanija, in s tistimi, ki tu živijo in jih na splošno imenujemo Furlani. Pomemben je seveda tudi furlanski jezik, ki je eden od jezikov, ki se tu govorijo. Zame je furlanščina moj prvi jezik, čeprav nisem imel možnosti, da bi se je učil v šoli. Dejansko je tudi danes v svojem življenju in družbenem delovanju večinoma ne morem uporabljati.

2. Identiteta je po svoji naravi dinamičen proces. Evropska dimenzija in proces evropske integracije pa sta priložnost za razvijanje furlanske identitete. Evropska integracija sicer deluje, tako vsaj zglada v tej zgodovinski fazi, predvsem v prid ekonomiji in Državam. Te pa po svoji naravi težijo k enojezičnosti in monokulturnosti, kar še posebej velja za nacionalne države. Vendar je Evropa pluralna (ali pa je ni!), kar daje prostor jezikovnim in kulturnim različnostim.

3. Furlanstvo je brez dvoma ogroženo zaradi starih tendenc (npr. italijanskega nacionalizma) in novih tendenc (npr. globalizacije, ki vidi svet brezobličen in uniformiran). Vse te tendence težijo k homogenizaciji, k asimilaciji in k negiranju kulturne, zgodovinske, prostorske in jezikovne različnosti. Poleg teh dinamik – nacionalizmov in globalizacije – pa obstaja še druga dinamika, katere moto je »skupnost različnosti«. Ta teži k priznavanju pluralnosti in razlik. Prav v tem kontekstu vidim prostor za furlansko identiteto in za njeno pozitivno afirmacijo ter evolucijo, ne pa za njen izbris. Tega pa se moramo zavedati tudi Furlani sami. Počutiti se moramo dobro kot Furlani, obenem pa kot del pluralnega sveta v vsej svoji kompleksnosti in dinamiki. Opazen je pojav, kako se furlanski emigranti in njihovi potomci oprijemajo furlanskega jezika in furlanske kulture. Prav tako lahko opazamo pozitiven odnos imigrantov do furlanskega jezika in kulture, posebno pri tistih, ki so prišli živeti in delati v Furlanijo v zadnjih 20., 30. letih. Prav jezik in kulturna dimenzija sta sredstvo integracije, sožitja in medkulturnega dialoga.

4. Pri odgovoru na vprašanje, v katerih socialnih skupinah je furlanska etnična zavest najbolj izražena, je pomembno, kaj razumemo pod pojmom furlanska etnična zavest. Pri opredelitvi socialne skupine pa si lahko pomagamo z Maxom Webrom in njegovo definicijo socialne skupine. Po njegovi definiciji gre za »skupino ljudi, ki jih povezuje nek družben odnos« ali za »obnašanje skupine ljudi, ki sta ji skupna način in smer razmišljanja«. Tak primer je skupina ljudi, ki govori, bere in piše v furlanščini, še posebej tisti, ki ustvarjajo in ki poslušajo Radio Onde Furlane. Ta oddaja večinoma v

furlanščini pa tudi v italijanščini, v slovenščini, v jezikih, ki jih govorijo furlanski emigranti, ter v jezikih imigrantov. Prav Radio Onde Furlane – tisti, ki na radiu delajo in tisti, ki ga poslušajo – , po mojem mnenju še najbolj izražajo svojo furlansko zavest. To so večinoma mladi ali pa mladi po svojem razmišljanju. Zanima jih, kako obraniti furlansko ozemlje pred škodljivimi in nesmiselnimi posegi (kot so npr. avtocesta Cimpello-Sequals, ali pa razne nesmiselne vojaške službe), zanima jih kulturna produkcija v furlanskem jeziku, promocija furlanskega jezika med mladimi in podobno.

5. Tradicije in identiteta morajo živeti, se dograjevati in se prenašati iz generacije v generacijo. Če se omejimo le na konzerviranje tradicij, pomeni to padec v njihovo balzamiranje in v folklorizem. Le dinamičen prenos tradicij lahko pripomore k živosti in razvoju identitete.

6. V Furlaniji je italijanščina uradni in dominantni jezik, ki je prisoten v vseh kontekstih. Furlanščina (podobno kot slovenščina in nemščina) pa ima le omejeno, obrobno vlogo. V zadnjih letih se je stanje nekoliko izboljšalo. Furlanščino se sliši in vidi nekoliko več: vidimo jo na dvojezičnih cestnih tablah, vnaša se v javno rabo, v inštitucije, v šole – pa čeprav le v majhni meri, deloma je prisotna v tisku, na spletu in seveda na Radiu Onde Furlane, ki oddaja že od leta 1980. Odnos do furlanščine je manj negativen, kot je bil še pred 20 leti. V Vidmu lahko slišimo furlanščino pogosteje kot še pred desetletjem. Takrat si jo morda slišal le v kakšni gostilni (da o Gorici in Pordenonu sploh ne govorimo). Če si pred dvajsetimi leti na železniški postaji kupoval vozovnico ali pa si spraševal za informacije v furlanskem jeziku, si odgovor z žaljivim tonom dobil le v italijanščini. Danes pa je povsem normalno, če vprašaš za vozovnico v furlanskem jeziku. Osebe odgovori v furlanščini, in to brez vsakršnih zadržkov in diskriminacije. To je moja osebna izkušnja. Nekaj podobnega se dogaja tudi po uradih in celo po trgovinah, kjer pa se opaža nekaj več predsodkov.

7. Furlanščina je v javnem življenju še premalo zastopana, oziroma ni zastopana v takšni meri, kot predvidevajo zakoni o zaščiti jezika. To lahko opazimo v mnogih kontekstih javne rabe: v trgovskih in storitvenih dejavnostih, pri športu, v mladinski in socialni politiki, pri delu, v prostem času, v turizmu. V omejenem (bolje rečeno v zelo omejenem obsegu) je prisotna v javni komunikaciji, v medijih, v šolah. Furlanščina je še vedno zelo minoriziran jezik.

8. Italijanska ustava predvideva zaščito jezikovnih manjšin s sprejemanjem posebnih zakonskih predpisov. Zaščita furlanskega jezika se je začela izvajati, vsaj na papirju, šele s sprejetjem Zakona 482 leta 1999. Pred tem se je nanašala le na tiste jezikovne

manjšine, katerih jezik je dominanten na drugi strani italijanske meje. Pa še to ne velja povsod enako, saj obstajajo različna merila glede zaščite za Slovence v tržaški provinci, za Slovence v goriškem delu Furlanije in za Beneške Slovence, ki ne uživajo nobenih pravic. Z Zakonom 482/1999 je bila uradno priznana furlanska jezikovna manjšina (natančneje populacija, ki govori furlansko). Zakon predvideva rabo furlanščine v šolah (poučevanje in uporabo), v medijih (še posebej na javni TV in radiu), v storitvenih dejavnostih in inštitucijah. Ta zakon pa se izvaja le deloma. Delni napredek se kaže v javni rabi furlanščine, veliko manjši napredek je viden v šoli. Prav nobenega napredka ni na področju javnega radia in TV. Zakon bi se moral torej bolj in bolje izvajati. Sam sem mnenja, da bi morali v FJK uvesti večjezičnost. Poleg italijanščine bi morali postati uradni jeziki še furlanščina, slovenščina in nemščina. S tem bi prebivalstvu omogočili enakopravnost in obenem ovrednotenje jezikovne raznolikosti, ki predstavlja našo kulturno dediščino. Usmerjenost k večjezični družbi bi lahko dala večjo možnost socialno ekonomskemu razvoju oziroma bi postala generator razvoja nasploh. To bi bilo tudi v skladu s smernicami Evropske unije in Sveta Evrope.

9. FJK že ima svojo avtonomijo, ki pa ostaja v glavnem le na papirju. Avtonomija bi morala bolj zaživeti na vseh področjih – na kulturnem, družbenem in političnem. Upravljanje regije bi moralo bolj služiti pravicam in interesom njenega prebivalstva. Saj 3. člen statuta FJK pravi, da »regija zagotavlja enakopravnost pravic in enakopravno obravnavanje vseh njenih prebivalcev, ne glede na to, v katero jezikovno skupino spadajo, vključujoč zaščito njihovih kulturnih in etničnih značilnosti«.

10. Stanje v moji družini je specifično. Sem Furlan, rojen v Torinu, kjer sem tudi živel. Moj oče je leta 1960 emigriral. V Furlaniji živim nekaj let. Z ženo, ki je Torinčanka, govorim italijansko. S hčerko govorim furlansko, ona pa mi odgovarja včasih v furlanščini, včasih v italijanščini. Tudi sicer uporabljam tako furlanščino kot italijanščino v vseh kontekstih življenja, formalnih in neformalnih.

11. V Furlaniji se čuti pomanjkanje vsaj ene politične formacije (še boljše bi bili dve – levosredinska in desnosredinska), neodvisne od italijanskih strank. Ta stranka bi morala ustvariti dialog z ostalimi strankami brez kakršnegakoli vplivanja. Znala naj bi jasno izraziti svoja stališča glede vprašanj, ki zadevajo Furlanijo. Med drugim o identiteti, o jeziku (o jezikih) in o pravicah Furlanov. S tem bi spodbudila tudi druge stranke k bolj aktivnemu izražanju svojih stališč. Na ta način je v 70. in 80. letih 20. stol. delovala ali poskušala delovati stranka Mf. Delna občutljivost med političnimi strankami glede teh vprašanj sicer obstaja, nekoliko bolj je prisotna znotraj levosredinske opcije, vendar je

vse preveč pod vplivom italijanskega nacionalizma. Tudi Severna liga spada med italijanske stranke tako po svoji ideologiji kot po praksah, čeprav je delno prevzela članstvo, deloma pa tudi furlanske avtonomistične ideje Mf. Politično okolje, v katerem se sam prepoznam, je občutljivo in daje pozornost temam, kot so jezik in jezikovne pravice, identiteta, teritorij in njegov trajnostni razvoj. Čeprav v celoti ne pokriva strateških in za moj pogled idealnih obzorij, se mi zdi stališče ostalih strank slabše. Če bi obstajala stranka ali pa gibanje, ki bi bila bolj pozorna do političnih tem, ki so mi blizu, bi imela verjetno v današnjih pogojih možnosti na volitvah.

12. Pripravljen sem na nadaljnje sodelovanje.

DONATO TOFFOLI/DONATO TOFUL (avgust 2012):

1. Biti Furlan pomeni zame delati in živeti v edinstveni večetnični in večjezični zgodovinski regiji v centru Evrope ter se tega tudi zavedati. Sem del sestavljene furlanske jezikovno etnične skupnosti.

2. Koncept furlanske identitete je kompleksen. Ne gre le za iskanje »naravnih in večnih« elementov, ampak za stalno izbiranje med vrsto zgodovinsko določenih konstitutivnih elementov (jezik, kultura, organizacija teritorija), ki se diferencirajo znotraj in zunaj skupnosti. Odločujoča je vloga vodilne elite. Izkušnje kažejo, da današnji fenomeni kot so evropeizacija, globalizacija in migracije, ne vplivajo negativno na tiste, ki posedujejo neko kulturno in politično bazo. Žal to ni tako v Furlaniji, ki oscilira med zaprtostjo, ki je posledica prestrašenosti pred »drugačnim« in pa med težnjo po likvidaciji zgodovine, kulture in jezika, zato da bi postali »odprti v svet«.

3. Seveda obstaja nevarnost, da bo furlanstvo zamrlo, in sicer zaradi institucionalne nezadostnosti, ki bi vzpostavila varen obstoj Furlanije in zaradi tega, ker nimamo vodilne elite z ustreznim programom, ki bi to omogočil. Poleg vsega tega pa v Italiji prevladuje hipercentralistična hegemonistična politika in težnja po recentralizaciji, pri čemer pride prav tudi strah zaradi ekonomske krize.

4. Furlanska zavest se kaže zelo instinktivno med preprostimi ljudmi po vaseh. Ker pa nanjo nevarno vpliva sedanje stanje, je ta vedno šibkejša. Obstaja pa še ozek krog intelektualcev, ki se trudijo, da bi tendence obrnili v nasprotno smer.

5. Identiteta in tradicija sta si kot koncepta podobni. Furlanske tradicije so bile omehčane tako, da ne bi ogrožale prevladujočega diskurza moči. Izločeno, folklorizirano in omrtvičeno je bilo vse, kar bi bilo lahko nevarno. V obdobju srednjega veka so Furlani pridobili sloves o uporniških in precej divjih ljudeh. Spretna predelava

zgodovinskih »tradicionalnih« elementov od 18. stoletja dalje pa jih je pretvorila v ubogljive in neme straže v službi latinskih, torej rimskih, torej italijanskih gospodarjev. Vse to v lepi »tradicionalni« obleki.

6. Furlanščina je v podrejenem odnosu glede na italijanščino, s težnjo k popolnemu prehodu od dvojezičnosti k diglosiji. Furlansko govoreči Furlani zaradi pomanjkanja ustreznih učnih načrtov, jezikovnega repertoarja, razvijanja »visoke« furlanščine, socialnega prestiža itd., govorijo spontano furlansko le v preprosti komunikaciji ter znotraj družine. V bolj formalnih situacijah pa preidejo na italijanščino. Na splošno rečeno, se furlanščina govori večinoma po vaseh hribovitega, gričevnatega in ravninskega predela Furlanije, manj pa po JZ in JV predelih, kjer je podlegla beneškemu dialektu.

7. Furlanščina je minoriziran jezik, čeprav nekoliko manj po sprejetju regionalnega zakona leta 1996 in državnega zakona leta 1999. Kljub temu pa je še vedno diskriminirana.

8. Država zaostaja v izvajanju zakonodaje, ki ščiti furlanski jezik. Sam sem pristaš sistema, ki bi omogočil uradno dvojezičnost na furlanskih govornih območjih in učenje še drugih jezikov, ki zgodovinsko spadajo v jezikovno sestavo Furlanije.

9. Sem za federalizem, ki bi upošteval vse zgodovinske in jezikovne identitete, kjer se bodo skupnosti samostojno odločale o vseh zanje pomembnih temah in v okolju prijazni perspektivi.

10. Znotraj moje družine govorimo na splošno furlansko.

11. Bolj kot o stranki lahko govorim o moji politični usmeritvi, ki je leva. Levica se je izražala in delovala v prid ovrednotenju furlanske identitete in furlanskega jezika. Vendar pa je italijanska politična kultura v svojem jedru neločljivo centralistična in avtoritativna, tudi tista na levisi. Zato je delovanje v prid furlanski identiteti postavila na obrobje.

12. Teme, povezane z zastavljenimi vprašanji, so številne in bi jih lahko še naprej razvijali.

ANNA MADRIZ (september 2012):

1. Biti Furlanka pomeni zame pripadati avtohtoni sociokulturni entiteti, ki korenini v Oglejskem patriarhatu. Goriški del Furlanije, ki predstavlja nek obrambni zid latinskega dela na skrajni vzhodni meji, pa korenini v stari Goriški grofiji, ki jo označuje njena močna individualnost.

2. Sodobni fenomeni (evropeizacija, globalizacija, migracije) ne bi smeli biti usodni za furlansko identiteto. Pomislimo samo na formiranje furlanske identitete in na odpornost, ki jo je pokazala ob jezikovnih in kulturnih pritiskih. Ti so prihajali v glavnem iz nemškega sveta v stoletjih politične moči Oglejskih patriarhov, ki so bili močno vezani na nemški imperij.
3. Jezik naredi ljudstvo. In če ga ljudstvo govori, ostaja v njeni DNK. Posledično tudi furlanstvo ne more izginiti. Vse ostalo pa je vprašanje politične volje. Za politike pa vprašanje jezika ni primarnega pomena. Velja misliti na to, da je na svetu živih jezikov okoli pet tisoč in da jih vsako leto izumre petindvajset.
4. Na vprašanje, v katerih socialnih skupinah je furlanska etnična zavest danes najbolj izražena, je težko odgovoriti objektivno. Trenutno so struje nekako transverzalne.
5. Tradicije so simbolni dogodki zgodovine človeka, so zgodovina, ki potuje z nami. Zato imajo vsekakor globlji identifikacijski pomen. Danes pa obstaja tudi veliko različnih folklorističnih pobud, ki nimajo nobenega zgodovinskega pomena.
6. Italijanščina in furlanščina sta dva jezika brata. Italijanščina je uradni jezik na furlanskem prostoru, ki se ga uči v šoli in se ga uporablja na vseh ravneh. Vendar pa je tudi furlanski jezik, gledano zgodovinsko, kot jezik rabe močno razširjen po furlanskem prostoru.
7. Furlanski jezik ni pravilno umeščen v javno življenje. Politika in kultura pač nimata iste optike.
8. To, da je furlanščina priznana s strani države kot manjšinski jezik, se mi zdi primerno. Dvojezičnosti pa ne podpiram, ker je na furlanskem prostoru prisotna večjezičnost, na primer na Goriškem. Glede vprašanja, ali naj bi furlanščina postala tudi uradni jezik Furlanije, odgovarjam takole: Avtonomna dežela FJK je del Republike Italije. Njena ustava pa določa italijanščino kot edini uradni jezik. Manjšinski jeziki ne morejo biti razumljeni kot alternativa italijanskemu jeziku, ki bi marginalizirala pozicijo uradnega jezika Republike. Torej je moj odgovor ne.
9. Avtonomijo že imamo in tudi zakone, ki ščitijo njene specifike. Vendar pa mora obstajati tudi politična volja za tem, da bi se v praksi izvajali. Jasno pa je, da smo kot avtonomna pokrajina del italijanske države in moramo v tem smislu delovati.
10. S tistimi, ki znajo in me nagovorijo v furlanščini, govorim vedno furlansko.
11. Ne podpiram nobene stranke. Trdim, da stranke pogosto delujejo oportunistično, v njihovem delovanju gre torej za ponarejen odnos.

12. Za konec bi rada citirala francoskega lingvista Claudea Hagègea, ki pravi, da nam jeziki ne omogočajo le, da govorimo ali pišemo o naši zgodovini, ampak jo jeziki že sami po sebi vsebujejo. V zgodovini besed se odraža zgodovina idej. Da družbe ne izumrejo, ne gre zahvala le zgodovinopiscem in pripovedovalcem, ampak tudi dejstvu, da imajo svoje jezike, s katerimi pripovedujejo.

FERRUCCIO TASSIN (september 2012):

1. Biti Furlan pomeni zame predvsem poznati jezik in se zavedati svojega okolja (pokrajine, življenjskih ritmov, tradicij, načina prehranjevanja, navad in zgodovine). Seveda pa ne moremo govoriti o neki etnični čistosti, ker ta ne obstaja.
2. Danes se furlanska identiteta zarisuje predvsem v jeziku, tradicijah in splošnem občutenju identitete, ki pa je istočasno, tako kot je bila vedno v zgodovini, odprta navzven.
3. Možnost, da bo furlanstvo izginilo, obstaja in sicer zaradi privzemanja, pomanjkljive osebne zavesti (zmeraj se najdejo tako fanatiki kot neobčutljivi), pomanjkanja učenja furlanskega jezika doma pa tudi fanatičnega čaščenja umetne furlanščine (koinè), ki se je nikjer ne govori.
4. Odgovor, v katerih socialnih skupinah je etnična zavest najbolj izražena, zahteva znanstveno raziskavo. Mogoče so še najbolj neobčutljivi tisti »izobraženci«, ki mislijo, da se je potrebno odreči jeziku »bede«, če naj bodo del meščanstva (razen kadar gre za pripovedovanje šal).
5. Po mojem mnenju imajo furlanske tradicije globlji identifikacijski pomen. To seveda ne velja za izmišljene in popačene konstrukte.
6. Zame, ki sem vse življenje poučeval italijanščino, sta furlanščina in italijanščina medsebojno zamenljiva jezika. Seveda prevladuje v javnem življenju italijanski jezik, saj sredstva javnega obveščanja skorajda popolnoma brišejo in banalizirajo furlanski jezik.
7. Furlanščina bi morala biti bolj elastično vpeta v javno življenje in ne bi smela biti razumljena le kot finančna obremenitev.
8. Sem za progresivno uvajanje dvojezičnosti, začeni s šolo, javnimi uradi in cerkvijo (npr. nedeljska ali predpraznična maša v furlanščini), sicer bo italijanščina asimilirala furlanščino. Naš stari župnik je med prvo nedeljsko mašo vedno pridigal v furlanščini.

9. Nisem za večjo avtonomijo, ker sem že nad obstoječo močno razočaran, saj je povzročila le korupcijo in privilegije. Želel pa bi si državo, ki bi se resnično zavedala svojih manjšin in pluralnosti, tako kot se tega zaveda Švica ali pa Kanada.
10. Z otroki govorim vedno furlansko. Eden mi odgovarja v furlanščini, druga pa jo sicer razume, vendar je ne uporablja. Moja žena pozna furlanski jezik, toda z menoj govori v italijanščini, ki jo je uporabljala že v svoji družini.
11. Stranka, ki jo podpiram je PD (Demokratska stranka). Odnos te stranke do furlanskega jezika je dvoumen. Nekateri člani podpirajo, nekateri pa ne podpirajo furlanstva in furlanskega jezika. Sam ne volim tistih, ki ne delujejo v prid furlanščini.
12. Moje prepričanje je, tudi ko opazujem nemško in slovensko manjšino, da bo vse propadlo, če ne bomo rabili jezika. Po mojem mnenju je pri nas furlanščina začela izginjati, odkar se ne uporablja več v cerkvi.